

სტატია

ნინო თევდორაძე
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობა როგორც მენტალური კონსტრუქტი და როგორც ხდომილება მხატვრულ კომუნიკაციაში

საკვანძო სიტყვები: *მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობა, ვერბალური კომუნიკაცია, მხატვრული კომუნიკაცია, კლასტერ-კონცეფცია*

მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის კონცეპტი თანამედროვე ლიტერატურული კრიტიციზმის ფუნდამენტური პრობლემაა, და, შესაბამისად, მას საკმაოდ დიდი გამოცდილება აქვს დაგროვილი კვლევის ამ სფეროში. თუმცა, აღნიშნული კონცეპტის კვლევა სცდება ლიტერატურის თეორიის ფარგლებს, რამდენადაც ტექსტის მნიშვნელობა, როგორც ტექსტის შესწავლის უმნიშვნელოვანესი ასპექტი, კიდევ არაერთი დისციპლინის ინტერესის საგანს წარმოადგენს – კერძოდ კი ლინგვისტიკის და პრაგმატიკის, ხოლო ხელოვნების ნაწარმოების მნიშვნელობა – ანალიტიკური ესთეტიკის განსაკუთრებული ინტერესის ორბიტაშია მოქცეული. ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში, მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის კონცეპტის კვლევისას, ზემოთ აღნიშნული დისციპლინების თეორიებმა დიდი დრო დაუთმო ისეთი საკითხების შესწავლას, როგორებიცაა: მნიშვნელობის ლოკაციის პრობლემა; კონვენციები, რომლებიც შესაძლებელს ხდის მნიშვნელობებს; მნიშვნელობის პროდუქციას და რეცეფციას. მათი როგორც მიღწევების, ისე შინაგანი წინააღმდეგობების ჩვენება მნიშვნელოვანი იქნება ალტერნატიული კონცეფციის აუცილებლობის შესახებ მსჯელობისათვის, რამაც, შესაძლოა, შემოგვთავაზოს მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის კონცეპტუალიზაციის ახალი თეორიული ხედვა.

წინამდებარე სტატია მიზნად ისახავს არსებული ინტერდისციპლინარული ცოდნის სინთეზირებას მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის კონცეპტის ირგვლივ და მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის

ანალიზს ე.წ. „კლასტერ-კონცეფციაზე“ – ტექსტის ბუნებისა და ტექსტის მნიშვნელობის ანდერს პეტერსონის ალტერნატიულ კონცეფციაზე – დაყრდნობით. აღნიშნული კონცეფციის მიხედვით, ტექსტის მნიშვნელობა მიჩნეულია მენტალურ კონსტრუქტად, რომელიც მოიცავს ადრესანტის – გამგზავნი სუბიექტის – ნაგულისხმევ მნიშვნელობას, ადრესატთა – მიმღებ სუბიექტთა – მიერ კონსტრუქტირებულ მნიშვნელობებს და კომენტატორთა მიერ ექსპლიციტურ მნიშვნელობებს. მიჩნეულია, რომ რადგანაც კლასტერ-კონცეფცია გათვლილია ზოგადად ვერბალურ კომუნიკაციაზე, ის იძლევა შესაძლებლობას, შესწავლილ იქნას მნიშვნელობის ფორმირების სპეციფიკური პროცესი მხატვრული კომუნიკაციის ფარგლებშიც. სტატიაში ხაზგასმულია ამ პროცესთან ერთად მკითხველის კოგნიტური და ემოციური რეაგირების აღწერის მნიშვნელობა ნაწარმოების „სხვაგვარობასა“ (otherness) და „სინგულარულობაზე“ (singularity), რომელთაც დერეკ ატრიჯი მიიჩნევს არა როგორც ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელ თანდაყოლილ ნიშანს, არამედ როგორც ხდომილებას, რომელიც „ხდება“ რეცეფციის პროცესში.

სტინ ჰოგამ ოლსენი, თავის ნაშრომში „მხატვრული ნაწარმოების „მნიშვნელობა“ აცხადებს, რომ „უკანასკნელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში, ლიტერატურის თეორიის განვითარება ძირითადად მნიშვნელობის კონცეპტის შესწავლას ეფუძნებოდა ... „ისეთი გამონათქვამები, როგორებიცაა „ლექსის მნიშვნელობა“, „ნაწარმოების მნიშვნელობა“, „პოეტური მნიშვნელობა“, „მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობა“ ლიტერატურული თეორიის ცენტრალურ პრობლემად იქცა“ (Olsen 1982, 13). მაგრამ მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის კონცეპტზე ამგვარი ფოკუსირების მიუხედავად, არ არსებობს თანხმობა თეორიებს შორის მისი მთლიანი ბუნების შესახებ – ის ავტორის, ტექსტისა და მკითხველის სამკუთხა ურთიერთმიმართების შედეგია; თუ ავტორის ინტენციის პროდუქტი; თუ თავად ტექსტში არსებობს, როგორც თვითშემცველი მნიშვნელობის წარმომქმნელი სისტემა; თუ მისი კონსტრუქცია ტექსტის გარეთ ხდება კითხვის პროცესში; თუ ტექსტის შიგნით ხდება მისი დეკონსტრუქცია; თუ დაკავშირებულია სოციუმთან, რომელიც თანხმდება, როგორ მოახდინოს მისი ინტერპრეტირება; რა განაპირობებს მის გენერირებას – ენა, ისტორიული და კულტურული კონტექსტი თუ ესთეტიკური მახასიათებლები? ეგებ იგი საერთოდ დამოუკიდებელია ესთეტიკური აღქმისაგან? ამგვარი უთანხმოება, როგორც ჯეფრი სტაუტი აღნიშნავს, არის ნიშანი იმისა, რომ ეს თეორიები სხვადასხვა რამის შესახებ ლაპარაკობენ: „ზედმეტი მრავალფეროვნება უკვე მრავალფეროვნება კი აღარ არის, არამედ ცვლის თავად საკითხის არსს“ (Stout 1982, 6).

მნიშვნელობის ლოკაციის პრობლემა ლიტერატურის თეორიასა და ანალიტიკურ ესთეტიკაში

ლიტერატურათმცოდნეობასა და ანალიტიკურ ესთეტიკაში მნიშვნელობის ლოკაციის ირგვლივ არსებული უთანხმოება უმეტესად სამი ძირითადი პოზიციით გამოიხატება: მნიშვნელობა უშუალო კავშირშია ავტორის ინტენციასთან; ის არსებობს თავად ტექსტში; მკითხველები თავად ქმნიან მნიშვნელობას კითხვის პროცესში.

ტრადიციული ლიტერატურის თეორია, ახალი კრიტიციზმის წარმოშობამდე, ავტორს ყოვლისშემძლედ და ყოვლისმცოდნედ, ხოლო ბიოგრაფიულ და ისტორიულ კონტექსტს კი მხატვრული ნაწარმოების მნიშვნელობის დადგენის მნიშვნელოვან წყაროდ მიიჩნევდა.

პრაქტიკულმა კრიტიციზმმა უგულვებელყო ბიოგრაფიული და ისტორიული კონტექსტის როლის გათვალისწინება და მნიშვნელობას ტექსტის შიგნით ეძებდა, თუმცა მაინც ითვალისწინებდა ავტორის ინტენციის კონცეპტს იმდენად, რამდენადაც ტექსტს მიიჩნევდა საშუალებად, რომელიც ავტორის ინტენციას გადასცემდა მკითხველს. რიჩარდსის მიხედვით, „თუკი არ ვიცით, რის გაკეთებას ცდილობს ავტორი, მაშინ ვერ შევძლებთ, შევაფასოთ მისი წარმატება“ (Richards 2014, 186).

ახალმა კრიტიციზმმა მთლიანად უარყო „ავტორის ინტენციის“ თვით უმცირესი კვალიც კი და ის ტექსტის ობიექტური კრიტიციზმით – ე.წ. „სიტყვები გვერდზე“ (words on the page) – ჩაანაცვლა. მეცნიერული ობიექტურობის ინტერესიდან გამომდინარე, ახალი კრიტიციზმი მთლიანად ორიენტირებული იყო ტექსტზე და თვლიდა, რომ მნიშვნელობა ლოკალიზებული იყო თავად ტექსტში, ავტორის ინტენციისა და მკითხველის რეცეფციისაგან დამოუკიდებლად. ორივე მათგანი მცდარობად მიიჩნეოდა და მათ ლიტერატურათმცოდნე უილიამ უიმსატი და ფილოსოფოსი მონრო ბერდსლი „ინტენციონალურ მცდარობას“ (intentional fallacy) და „აფექტურ მცდარობას“ (affective fallacy) უწოდებდნენ (Wimsatt and Beardsley 1946, 468-488; Wimsatt and Beardsley 1949: 31-55). რადგანაც ავტორი და მკითხველები ტექსტს „ჩამოაშორეს“, მნიშვნელობა, რომელიც მუდმივად „ცხოვრობს“ ტექსტში, უცვლელად და უნივერსალურად იქნა მიჩნეული – „კულტურები იცვლებიან და მუდამ შეიცვლებიან, ლექსები რჩებიან და თავად გვეუბნებიან სათქმელს“ (Wimsatt and Beardsley 1949, 54). სწორედ ცნობილი პუბლიკაციის – „ინტენციონალური მცდარობა“ – გამოქვეყნების შემდეგ ლიტერატურათმცოდნეები და ფილოსოფოსები ორ „ბანაკად“ დაიყვნენ – ერთი მხარე მიიჩნევდა, რომ მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობა დამოკიდებული იყო ავტორის ინტენციაზე (რასაც „ინტენციონალიზმი“

უწოდეს), ხოლო მეორე მხარე თვლიდა, რომ მნიშვნელობა ავტორისგან დამოუკიდებლად არსებობდა.

ის თვალსაზრისი, რომ ტექსტი არის ავტონომიური ვერბალური სტრუქტურა, საკუთარ თავში ჩაკეტილი წარმონაქმნი, რომლის მნიშვნელობა დეტერმინირებულია და უცვლელად არსებული, განსაკუთრებული ხაზგასმით არის ნათქვამი მონრო ბერდსლის წიგნში – „ესთეტიკა“, რომელიც მე-20 საუკუნის ანალიტიკური ესთეტიკის ყველაზე ცნობილ და გავლენიან ნაშრომად ითვლება. ბერდსლი ერთმანეთისაგან გამიჯნავს ადრესანტის ნათქვამს და ნაგულისხმევს და მიიჩნევს, რომ ყოველდღიური კონტექსტებისაგან განსხვავებით, როდესაც გვანტერესებს, თუ რეალურად რისი თქმა უნდოდა მეტყველ სუბიექტს მხატვრულ ნაწარმოებებში, რაც ნამდვილად მნიშვნელოვანია, არის ის, თუ რას ამბობს მწერალი და არა ის, თუ რას გულისხმობს – ნაწარმოები თავად არის მნიშვნელობის მატარებელი, ავტორის მნიშვნელობისაგან დამოუკიდებლად (Beardsley 1981, 26-29).

ანტიინტენციონალიზმს უპირისპირდება ინტენციონალიზმი, რომელიც სამეტყველო აქტების თეორიების (იხ. Austin 1962; Searle 1969) და, განსაკუთრებით, გრაისის მნიშვნელობის შესახებ არსებული თეორიების (იხ. Grice 1969; Grice 1989, 213-223) გავლენას განიცდიდა. **ინტენციონალისტური თეორიები**, როგორც წესი, სხვადასხვა პოზიციებიდან გვანახებენ ავტორის ინტენციას: აქტუალური ინტენციონალიზმი (**actual intentionalism**) გვეუბნება, რომ ტექსტის მნიშვნელობა იდენტურია ავტორის ნაგულისხმევი მნიშვნელობისა (იხ. Knapp and Michael 1982, 724); ნაკლებად „პრეტენზიული“ აქტუალური ინტენციონალიზმი (**modest actual intentionalism**) (იხ. Hirsch 1967; Carroll 2003, 197-214), განსხვავებით აქტუალური ინტენციონალიზმისაგან, დაჟინებით არ აცხადებს, რომ მხატვრული ნაწარმოების მნიშვნელობა მთლიანად დეტერმინირებულია ავტორისეული ინტენციით, არამედ თვლის, რომ ეს უკანასკნელი შეთავსებადია ენობრივი ნიშნების თანმიმდევრობის მნიშვნელობასთან. თუმცა ჰირჩის ანალიტიკურ ესთეტიკაში „სიტყვათა თანმიმდევრობა არაფერს ნიშნავს იქამდე, სანამ მისგან ვინმე ან რაიმეს არ იგულისხმებს, ან რაიმე აზრს არ გამოიტანს. არ არსებობს მნიშვნელობათა ჯადოსნური სამყარო ადამიანის ცნობიერების მიღმა“ (Hirsch 1967, 4); **ჰიპოთეტური ინტენციონალიზმი (hypothetical intentionalism)** (იხ. Tolhurst 1979; Levinson 1992; Levinson 2002) აქცენტს აკეთებს მკითხველთა – ე.წ. „სამიზნე აუდიტორიის“ (intended audience) – ჰიპოთეზებზე ავტორის ნაგულისხმევი მნიშვნელობის შესახებ. ტექსტის მნიშვნელობის „გაგება ყველაზე უკეთ შესაძლებელია, თუკი ინტენცია გამყარებულია ავტორის ცოდნითა და დამოკიდებულებებით,

რომელსაც იგი ფლობს, როგორც თავად „სამიზნე აუდიტორიის ერთ-ერთი წევრი“ (Tolhurst 1979, 11).

როგორც ტექსტიდან, ისე ავტორის ინტენციიდან, ფოკუსმა გადაინაცვლა მკითხველზე, რომელიც არის მნიშვნელობის „რეალიზატორი“ და თავად კითხვის პროცესზე – „რა ემართება ტექსტს კითხვისას“ (Iser 2000: 311). ამ პროცესს ეწოდა „რეცეფცია“ რეცეფციულ ესთეტიკასა და მკითხველზე ორიენტირებულ კრიტიციზმში.¹ სტენლი ფიში აცხადებს, რომ „მნიშვნელობა არის ხდომილება – ის, რაც ხდება არა გვერდზე, სადაც მივეჩვიეთ მის მოძებნას, არამედ ნაბეჭდისა (ან ბგერებისა) და მკითხველ-მსმენელის აქტიურად მედიატიური ცნობიერების ინტერაქციაში“ (Fish 1971, x). ფიშისათვის ინტერპრეტაცია კონსტრუქციის ხელოვნებაა – „ინტერპრეტაციები ლექსების დეკოდირებას კი არ ახდენენ, არამედ თავად ქმნიან მათ“ (Fish 1980, 327).

მნიშვნელობა სემიოტიკურ თეორიებში

სოსიურისეული ნიშნის კონცეპტმა და ლინგვისტური ნიშნებიდან მისმა გავრცობამ სხვა ნიშანთა სისტემებზე, შესაძლებლობა მისცა ლიტერატურულ სტრუქტურალიზმს, ლიტერატურა როგორც სისტემა, რომელიც ენობრივი სისტემის მსგავსად ფუნქციონირებდა, ისევე ეკვლია, როგორც ეს უკანასკნელი, და, რომელიც მის მსგავსად, გარკვეული კონვენციების თანახმად იძენდა მნიშვნელობას. ახალი კრიტიციზმისგან განსხვავებით, რომელიც მხატვრულ ტექსტს დეტერმინირებულ, სტაბილური მნიშვნელობის მქონე თვითკმარ ერთეულად მიიჩნევდა, სტრუქტურალიზმი მას ხედავდა, როგორც ნიშანთა სტრუქტურას – სიგნიფიკაციის სივრცეს.

პოსტსტრუქტურალიზმისათვის ნებისმიერი კულტურული ფენომენი, მათ შორის მხატვრული ტექსტი, შეიძლება დაექვემდებაროს სემიოტიკურ ანალიზს (Barthes 1967; Barthes 1972.) და ყველა მათგანი მიიჩნევა ტექსტად. სემიოტიკური გაგებით, ტექსტი არის ნებისმიერი ის ფენომენი, რომელსაც სიგნიფიკაციის საშუალებით შეუძლია მნიშვნელობის გენერირება. ამდენად, ნებისმიერი კულტურის ქმნადობის ფორმა – ვერბალური თუ არავერბალური – ლექსი, ქანდაკება, ფერწერული ტილო, ცეკვა და ა.შ., შეიძლება წაკითხულ იქნას, როგორც ტექსტი.

1 რეცეფციული ესთეტიკა ძირითადად ასოცირდება გერმანულ რეცეფციულ კრიტიციზმთან (გერმანული რეცეფციის ცნობილი წარმომადგენლები არიან ვოლფგანგ აისერი და ჰანს რობერტ იაუსი), ხოლო მკითხველზე ორიენტირებული კრიტიციზმი – ამერიკულ რეცეფციულ კრიტიციზმთან (სტენლი ფიში, დევიდ ბლეიქი). თუმცა ამ ორ შორის მჭიდრო კავშირი არსებობს.

პოსტსტრუქტურალისტები ცდილობდნენ ერვენებინათ „ავტორის სიკვდილი“² და დაბეჯითებით აცხადებდნენ, რომ მნიშვნელობის წყარო თავად ენასა და კულტურაშია და არა ავტორში. ეს უკანასკნელი, ოდესღაც ტექსტის „დამბადებელ“ ავტორიტეტად მიჩნეული, მათ მიერ მხოლოდ უბრალო სკრიპტორად გამოცხადდა. პოსტსტრუქტურალისტებისათვის ტექსტი იქცა ინტერტექსტად – როგორც ბარტი აღნიშნავს, „უთვალავი ციტატების მოზაიკად“ – მრავალგანზომილებიან, სხვადასხვა ტექსტისგან აგებულ სივრცედ, რომელშიც არც ერთი მათგანი არ არის პირველქმნილი, არამედ ერთმანეთში აღრეული და შერწყმული“ (Barthes 2002, 223). შესაბამისად, მნიშვნელობები ხდება დამოკიდებული სხვა მნიშვნელობებზე და ტექსტები როგორც კულტურის პროდუქტები, იქცევა სხვა კულტურათა მიერ შექმნილი ტექსტების პროდუქტებად. ტექსტი, როლან ბარტის მიხედვით, გახსნილია უსასრულობისაკენ: ვერანაირი მკითხველი, საგანი, მეცნიერება, ვერ ამოწურავს მას და ტექსტის ანალიზის მიზანი მნიშვნელობის პოვნა კი არ არის, არამედ „ტექსტის მრავლობითობის, მისი სიგნიფიკაციური პროცესის უსასრულობის განუსაზღვრელად შეცნობა, წარმოსახვა და განცდა“ (Barthes 1988, 262).

ლუი იელმსლევის დენოტაციისა და კონოტაციის კონცეპტებზე დაყრდნობით, ბარტი აღწერს მათ, როგორც სიგნიფიკაციის ორ სისტემას. დენოტაცია არის ნიშანთა მიერ გენერირებული პირდაპირი მნიშვნელობა – პირველადი სიგნიფიკაცია – რომელსაც იზიარებს საზოგადოების ყველა წევრი, ხოლო კონოტაცია – მეორადი სიგნიფიკაცია, რომელიც მნიშვნელობების გენერირებას ახდენს აღმნიშვნელთა დაკავშირებით მნიშვნელობათა ფართო კულტურულ კოდებთან. ბარტი კონოტაციებს ახასიათებს, როგორც მითებს. მითი მოქმედებს უკვე არსებულ ნიშნებზე დაყრდნობით. ბარტის მიხედვით „მითი არის სპეციფიკური სისტემა, რამდენადაც ის აგებულია მასზე ადრე არსებული სემიოლოგიური ჯაჭვის მიერ: იგი მეორადი სემიოლოგიური სისტემაა. „ნიშანი (სახელდობრ კონცეპტის ან ხატის ასოციაციური მთლიანი) პირველად სისტემაში, ხდება უბრალოდ აღმნიშვნელი მეორადში“ (Barthes 1972, 113). რამდენადაც აღმნიშვნელები არ წარმოქმნიან აღსანიშნებს, არამედ აღმნიშვნელთა უსასრულო ჯაჭვს, მნიშვნელობა ხდება ცვალებადი, არასტაბილური და არადეტერმინირებული. ჟაკ დერიდა აცხადებს, რომ რამდენადაც მნიშვნელობა გამომდინარეობს აღმნიშვნელთა უწყვეტი ჩანაცვლებებით და არა დამოუკიდებლად არსებულ ობიექტურ სამყაროსთან მიმართებაში, იგი ვერასოდეს გახ-

2 კონცეპტი პირველად შემოიტანა ფრანგმა ლიტერატურათმცოდნემ და სემიოტიკოსმა როლან ბარტმა.

დება სტაბილური და ფიქსირებული. განსხვავებათა მიმდევრობით მნიშვნელობა უწყვეტად იცვლება და საბოლოო მნიშვნელობა არასოდეს მიიღწევა (Derrida 1988). დერიდას მიხედვით, ნიშნები უსასრულოდ მეორდება, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოცემულ ნიშანს გააჩნია ცვალებადი სიხშირე და შეიძლება სხვადასხვა კონტექსტში სხვადასხვა მნიშვნელობით შეგვხვდეს.

მტკიცე რწმენა იმისა, რომ მნიშვნელობები არადეტერმინირებული და მუდმივად ცვალებადია და რომ მათ წარმოქმნის ენა, და არა ენის გამომყენებლები, პოსტსტრუქტურალიზმის ორ უმთავრეს პრინციპად შეიძლება ჩაითვალოს.

მნიშვნელობები ხდება დეტერმინირებული ენის გამომყენებლების მიერ და კონტექსტის საშუალებით ლინგვისტურ და პრაგმატიკულ თეორიებში

1950-60-იან წლებში ლინგვისტურმა სკოლებმა დაიწყეს ენის შესწავლა კონტექსტში. მათგან აღსანიშნავია **ანთროპოლოგიური ლინგვისტიკიდან** წამოსული თეორიები, რომლებიც ამერიკელი ლინგვისტის, ფრანც ბოას სახელს უკავშირდება (იხ. Hymes 1974); **სისტემურ-ფუნქციური ლინგვისტიკის** თეორიები, რომლებიც მაიკლ ჰალიდის სახელთან ასოცირდება (Halliday 1973, 50-51; Halliday 1978) და რომლებიც იქამდე არსებულ ლინგვისტურ შრომებს ეფუძნება. მათგან ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი ჯონ რუპერტ ფირსს ეკუთვნოდა (იხ. Firth 1957); მიხაილ ბახტინისა და ვალენტინ ვოლოშინოვის თეორიები 1980-იან წლებში (Bakhtin 1971, 176-196). ფილოსოფოსებმა (განსაკუთრებით კი ჯონ ოსტინი, ჯონ სერლი და პოლ გრაისი) აჩვენეს, რომ ენის გამოყენება არასოდეს ხდება მისი გამომყენებლების და იმ კონტექსტის გარეშე, რომელშიც იგი ფუნქციონირებს. კომუნიკაციის დროს მნიშვნელობის ფორმირების პროცესის შესწავლა და იმპლიციტურ მნიშვნელობათა საკითხები ლინგვისტური პრაგმატიკის მნიშვნელოვანი კვლევის სფერო ხდება (იხ. Levinson 1983; Mey 1993; Verschueren 1999). ამ თეორიებმა შეცვალა სოსიურისეული აქცენტი ენის სისტემაზე, რომლის ფარგლებში მნიშვნელობათა გენერირება ხდებოდა გარკვეული წესებისა და კონვენციების საფუძველზე და ძირითადი ყურადღება გადაიტანა ენის აქტუალიზაციაზე (გამოყენებაზე) და ენობრივ სუბიექტებზე (ენის გამომყენებლებზე). ლინგვისტიკის კონცენტრირებამ საკომუნიკაციო აქტზე, და, შესაბამისად, დისკურსის კონცეპტზე, განაპირობა ლინგვისტიკაში კომუნიკაციური პარადიგმის წარმოშობა. დისკურსის ლინგვისტური თეორია

პირდაპირ კავშირშია თანამედროვე ლინგვისტიკის კომუნიკაციურ პარადიგმასთან და სწორედ დისკურსი გვევლინება ამ პარადიგმის ცენტრალურ კონცეპტად. მიუხედავად იმისა, რომ ლინგვისტური, პრაგმატიკისა და დისკურსის თეორიები ენის სხვადასხვა ასპექტებზე ფოკუსირებენ მის გამომყენებლებთან მიმართებაში, ყველა მათგანის ძირითადი ინტერესის სფეროში მოქცეულია საკომუნიკაციო აქტის მონაწილეები – ადრესანტი (გამგზავნი) და ადრესატი (მიმღები); მათი ურთიერთმიმართება, ანუ ინტერსუბიექტურობა; და კონტექსტი, რომელშიც საკომუნიკაციო აქტს აქვს ადგილი. ამ თეორიებს ძლიერი ზეგავლენა ჰქონდა ლიტერატურის თეორიაზე და მათ ლიტერატურის შესწავლა დაიწყო, როგორც „ლინგვისტური კომუნიკაციის სახეობისა“ (Johansen 2002, 73), ხოლო მხატვრულ ტექსტებს იკვლევდნენ, როგორც „ენობრივ გამონათქვამებს, რომელთაც ავტორი უზიარებდა მკითხველებს მოცემულ დროსა და მოცემულ სოციალურ და კულტურულ გარემოში“ (ibid., xii).

ტექსტის მნიშვნელობის და ვერბალური კომუნიკაციის ალტერნატიული კონცეფცია

სტატიის შესავალ ნაწილში ჩვენ ხაზი გავუსვით მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის კონცეპტის ირგვლივ არსებულ თეორიათა უთანხმოებას. თვით სტატიის ფარგლებშიც კი ნათელია, რომ ეს უთანხმოება მრავალხედიან პანორამას ჰგავს: ლიტერატურათმცოდნეობითი და ანალიტიკური ესთეტიკის ობიექტივისტური თეორიები მნიშვნელობას თავად ტექსტში ეძებენ და თვლიან, რომ იგი ფიქსირებული და დეტერმინირებულია და მისი პოვნა შესაძლებელია „ტექსტის სიტყვებში“ (words on the page); სტრუქტურალისტებისათვის მნიშვნელოვანია მხატვრულ ტექსტში „ობიექტურად მოცემული“ სტრუქტურების კვლევა მნიშვნელობის ძიებისას; პოსტსტრუქტურალისტებს სჯერათ, რომ თავად ენა ამარაგებს ტექსტს მნიშვნელობით და ამ უკანასკნელის მუდმივი ცვალებადობა იწვევს მის არასტაბილურობასა და არადეტერმინირებულობას; მკითხველზე ორიენტირებული თეორიები გვარწმუნებს, რომ თავად მკითხველზეა დამოკიდებული, რა მნიშვნელობას ჩადებს ტექსტში; ანალიტიკურ ესთეტიკას ყველა ტიპის ხელოვნება აინტერესებს და ანალიზი, რომელსაც ის გვთავაზობს მხატვრული ტექსტებისათვის და მათი მნიშვნელობისათვის, ბუნებრივად განკუთვნილია ზოგადად ხელოვნების ნაწარმოებისათვის; მნიშვნელობის შესახებ არსებული პრაგმატიკული თეორიები უმეტესწილად გრაისის მნიშვნელობის ანალიზზე დაფუძნებული კომუნიკაციურ-

ინტენციონალისტური თეორიებია, რომლებიც მხატვრული ტექსტის ანალოგად გამონათქვამს (utterance) იღებენ. სტატიის მიზანი არ არის ზემოთ წარმოდგენილ თეორიებს „ნაკლი“ აღმოუჩინოს, მით უმეტეს, რომ შეუძლებელია თითოეული მათგანის დეტალური კრიტიკული განხილვა მოკლე ნაშრომის ფარგლებში, მაგრამ მას შეუძლია განიხილოს და დაიცვას ის თეორია, რომელიც გამოავლენს მათ შინაგან წინააღმდეგობებს. ანდერს პეტერსონის კლასტერ-კონცეფცია ტექსტის მნიშვნელობისა და ზოგადად ვერბალური კომუნიკაციის გაგების ახლებურ გზას გვთავაზობს და რამდენადაც მხატვრული ტექსტის არსებობის მოდუსი არ განსხვავდება სხვა ტიპის ტექსტებისაგან, ის ბუნებრივად ესადაგება მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობისა და მხატვრული კომუნიკაციის გაგებას. პეტერსონის კონცეფცია წარმატებით ავლენს ყველა იმ ნაკლს, რაც აღნიშნული პრობლემის შესახებ გვხვდება ლიტერატურათმცოდნეობით, ანალიტიკური ესთეტიკის, ლინგვისტიკის და პრაგმატიკის თეორიებში. თუმცა სტატია არ ცდილობს დაამტკიცოს, რომ კლასტერ-კონცეფცია ერთადერთი გზაა, გვაჩვენოს, თუ როგორ შეიძლება ტექსტის მნიშვნელობის კვლევა – თავად პეტერსონი აღიარებს ამგვარი სრული ჩანაცვლების შეუძლებლობას. მაგრამ, როგორც ქვემოთაც ვნახავთ, მისი კონცეფცია გვთავაზობს გადაამწყვეტ პასუხებს მნიშვნელობის შესახებ თეორიებში არსებულ არაერთ რთულ საკითხთან დაკავშირებით, როგორებიცაა: წინააღმდეგობები ტექსტის ონტოლოგიის ირგვლივ; თვალსაზრისი, რომ ფიზიკური გამონათქვამი ამავე დროს ლინგვისტური გამონათქვამია, რომელსაც აზრის გამოხატვა შეუძლია; თვალსაზრისი, რომ ტექსტის მნიშვნელობა იგივე ადრესანტის (გამგზავნის) მნიშვნელობას უდრის; თვალსაზრისი, რომ ტექსტი კონცეპტუალური კონსტრუქტია, რომელიც სიტყვებს საკუთარ ფიზიკურ „ტანში“ ატარებს.

ანდერს პეტერსონის თვალსაზრისი ტექსტისა და ტექსტის მნიშვნელობაზე, როგორც იგი თავად აღნიშნავს, განსხვავდება ამჟამად არსებული ტექსტის ბუნებისა და ტექსტის მნიშვნელობის გაგებისაგან ლინგვისტიკაში, ენის ფილოსოფიაში, ანალიტიკურ ესთეტიკასა და ლიტერატურათმცოდნეობაში (Pettersson 2017, 5). ტექსტის კლასტერ-კონცეფციის აგებისას, იგი დეტალურად აღწერს, როგორც თავად უწოდებს, „ტექსტის ორდინალურ კონცეფციას“ და საკუთარ ანალიზს ამყარებს ლინგვისტიკის, ლიტერატურათმცოდნეობითი და ფილოსოფიური აზროვნების გარკვეული ასპექტების კრიტიკული მიმოხილვით როგორც ზოგადად, ასევე ცალკეულ ინდივიდუალურ მოაზროვნეთა იმ შრომების განხილვით, რომლებიც ტექსტის ორდინა-

ლური კონცეფციის ნიმუშებს³ წარმოადგენენ, და, ასევე გვთავაზობს იმ შრომებსაც, რომელთაც იგი არსებითად სულისჩამდგმელ წყაროებად მიიჩნევს ტექსტის კლასტერ-კონცეფციისათვის.⁴ იგი მიიჩნევს, რომ ტექსტის ორდინალური კონცეფცია კლასტერ-კონცეფციისაგან ძირითადად, და, უპირველეს ყოვლისა, იმით განსხვავდება, რომ იგი ტექსტს აღწერს, როგორც ერთ მთლიან ობიექტს, ნაცვლად სხვადასხვა ობიექტებისაგან შემდგარ კლასტერისა (წარმონაქმნისა) (ibid., 13). ტექსტის ორდინალური კონცეფციისაგან განსხვავებით, რომელიც ტექსტს განიხილავს როგორც კონცეპტუალურ კონსტრუქტს – ერთ მთლიან ობიექტს – ერთდროულად ფიზიკურს და ვერბალურს, რომელიც საკუთარ ფიზიკურ „ტანში“ ატარებს სიტყვებს და მნიშვნელობას, კლასტერ-კონცეფციის მიხედვით, არსებობს ფიზიკური ეგზემპლარები (physical exemplars), ნიშანთა კომპლექსი და ტექსტის მნიშვნელობა. ეს უკანასკნელი პეტერსონისათვის ენობრივ სუბიექტებთან არის უშუალო კავშირში და მოიცავს მეტყველი ან მწერალი სუბიექტის, ანუ გამგზავნის, სხვადასხვა მსმენელი ან მკითხველი სუბიექტების, ანუ მიმღებთა და კომენტატორთა აზრებს. შესაძლოა გაჩნდეს თვალსაზრისი, რომ ყველა ეს ელემენტი – ფიზიკური ეგზემპლარები, ნიშნები და მნიშვნელობა – ორდინალურ კონცეფციაშიც შედის. თუმცა ეს ორი კონცეფცია მის სტრუქტურას სხვადასხვაგვარად ხედავს. ორდინალური კონცეფცია ნიშანთა კომპლექსსა და მნიშვნელობას ურთიერთიმართებაში განიხილავს და ორივე მათგანს ფიზიკურ ობიექტთან ინტეგრირებულად ხედავს. ამდენად, მისთვის ფიზიკური ეგზემპლარები, ნიშნები და მნიშვნელობა თავმოყრილია ცალკე აღებულ ერთ მთლიანში და არა ცალკეული ელემენტებისაგან შემდგარ კლასტერში, როგორც ეს კლასტერ-კონცეფციაში ხდება (ibid., 12-13). პეტერსონი დამაჯერებლად გამიჯნავს ერთმანეთისაგან ფიზიკურ ეგზემპლარებს, ნიშანთა კომპლექსს და ტექსტის მნიშვნელობებს: ფიზიკური ეგზემპლარი, კლასტერ-კონცეფციის მიხედვით, არის ალსანიშნი

3 ლინგვისტები – ალან კრუზი (Cruse 2004, 113-115); სუკანტა ჩაუდური (Chaudhuri 2010, 11); ჟილიამ ლაიკანი (Lycan 2008, 72) და ა.შ.; ხელოვნების ფილოსოფოსები – დევიდ დეივისი (Davies 2007, 18-19); ჯეროლდ ლევისონი (Levinson 1996); რობერტ სტეკერი (Stecker 2003), რომელთა თვალსაზრისები ტექსტის როგორც აბსტრაქტული ერთეულის შესახებ ერთმანეთის მსგავსია.

4 რიჩარდ რუდნერი, რომელმაც 1950 წელს დაწერილ სტატიაში – „ესთეტიკური ობიექტის ონტოლოგიური სტატუსი“ – პირველმა თქვა უარი, ტექსტი მიეჩნია ერთ მთლიან ობიექტად; მაიკლ რედი (1993), რომლის ცნობილი ანალიზი მეტაფორების სისტემის შესახებ გვიხსნის, თუ რა გავლენას ახდენს „არხი მეტაფორა“ (“conduit metaphor”) ჩვენს წარმოდგენაზე კომუნიკაციის შესახებ; როი ჰარისი (1988), რომელიც აცხადებს, რომ ტექსტის მნიშვნელობა შეიძლება იყოს მხოლოდ გამგზავნის და მიმღების მნიშვნელობები; ჯონ სერლის თვალსაზრისი ე.წ. „ბრუტალური“ (მეტაფიზიკური) და ინსტიტუციონალური ფაქტების შესახებ.

ობიექტი და ახდენს ნიშანთა კომპლექსის რეპრეზენტაციას, ხოლო ამ ნიშნების საშუალებით – მნიშვნელობისას. მაგრამ ფიზიკური ეგზემპლარი არ მოიცავს ნიშანთა კომპლექსს და ტექსტის მნიშვნელობას, რადგან ეს უკანასკნელი ფიზიკური ერთეულები არ არის და ფიზიკურ ობიექტში ვერ იარსებებს – ორივე მათგანი ინტერპრეტაციის საკითხია (ibid., 42).

ორდინალური კონცეფცია, რომელიც ტექსტს ახასიათებს, როგორც ერთ მთლიან ობიექტს, პეტერსონის მიერ ალოგიკურად და შინაგანად წინააღმდეგობრივად მიიჩნევა, რამდენადაც ტექსტი, ამ კონცეფციის მიხედვით, ერთდროულად ფიზიკური ობიექტიც გამოდის (მისი წაკითხვა და მოსმენა შეიძლება) და არაფიზიკურიც (სიტყვები და მნიშვნელობები მრავალი ლინგვისტის და ენის ფილოსოფოსის მიერ აბსტრაქტულ⁵ ერთეულებად მიიჩნევა და ამავე დროს, ისინი გვეუბნებიან, რომ ტექსტი ერთდროულად ერთიც არის და მრავალიც, რადგანაც ერთი და იგივე ტექსტი ერთდროულად მრავალ ადგილას შეიძლება შეგვხვდეს.⁶ პეტერსონი წარმოგვიდგენს ტექსტის ონტოლოგიის შესახებ დევიდ დეივისის სტანდარტულ ფილოსოფიურ თვალსაზრისს (Davies 2007, 18-19) და ამით მას სურს გვაჩვენოს, რომ ტექსტის კონცეპტის ფილოსოფიური ანალიზის მიხედვით, ტექსტი არის აბსტრაქტული ობიექტი და ის მოკლებულია ფიზიკურ არსებობას და რომ ამგვარ ანალიზს ის პარადოქსული შედეგი მოაქვს, რომ ტექსტს ვერ წაიკითხავ, რადგან შეუძლებელია წაიკითხო ის, რაც ფიზიკურად არ არსებობს. „ტექსტის ფიზიკური ნაწილი თითქოს ამპუტირებულია და ამიტომაც ტექსტი, ფილოსოფიური ვერსიის მიხედვით, პირდაპირი მნიშვნელობით წაკითხვას არ ექვემდებარება“ (Pettersson 2015, 126).

5 პეტერსონის მიხედვით, აბსტრაქტული ობიექტები (მაგალითად, როგორცაა რიცხვები) არ არსებობს დროსა და სივრცეში. მათგან განსხვავებით, ასოები ან სიტყვები არსებობას იწყებს მეტ-ნაკლებად კონკრეტულ დროში, და შესაძლოა მომავალში შეწყვიტონ არსებობა. ის მათ „კრიპტომენტულ“ აბსტრაქციებს უწოდებს, რომლებიც არასტანდარტული აბსტრაქტული ერთეულების კლასს მიეკუთვნებიან და რომელთაც ის განიხილავს, როგორც ფიზიკური მდგომარეობის, ან მენტალური ფაქტების განზოგადების, ან იდეალიზაციის პროდუქტებს“ (Pettersson 2017, 38).

6 მაგალითად, ფამუქის რომანი, რომლის ინგლისური სახელწოდებაცაა Kar, მეხიკოს აერობრტში იყიდება Nieve-ის, ბერლინის წიგნის მაღაზიებში კი Schenee-ს სახელწოდებით, ხოლო მისი ინგლისური ვერსიის Amazon.com-ზე გამოწერა ხდება Snow-ს სახელწოდებით (Pettersson 2017, 14).

მხატვრული ტექსტის ონტოლოგიის ანალიზი, როგორც წესი, მოითხოვს სამი ტიპის ერთეულის – ფიზიკურის, მენტალურის და აბსტრაქტულის – არსებობის ერთმანეთისაგან გამიჯვნას. ამგვარ გამიჯვნას, რასაც ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს ფილოსოფიაში, და, რომელიც ხშირად სერიოზული დავის საგანს წარმოადგენს, კლასტერ კონცეფციაშიც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. პეტერსონი გვთავაზობს ორი ტიპის არსებობას – ე.წ. ბრუტალურსა (მეტაფიზიკურსა) და მენტალურად კონსტრუქტირებულს შორის განსხვავებას. მენტალური კონსტრუქციის ერთეულები ადამიანთა კონვენციების პროდუქტებს წარმოადგენს, ხოლო ბრუტალურისა – მათგან დამოუკიდებლად არსებობს. ამ განსხვავებას, როგორც თავად გვეუბნება, იგი სერლის ბრუტალური და ინსტიტუციონალური ფაქტების გამიჯვნის გათვალისწინებით წარმოგვიდგენს (Searle 1995, 1-2). სერლის მიხედვით, ეს უკანასკნელი არსებობს როგორც სოციალური კონსტრუქციები ადამიანთა შეთანხმების საშუალებით და როგორც ენაზე დამოკიდებელი რეალობები; ხოლო ბრუტალური ფაქტები (როგორიცაა, მაგალითად, მთა), ენისაგან დამოუკიდებელი რეალობებია, რომლებიც კაცობრიობის გარეშეც იარსებებს. პეტერსონი მენტალურ კონსტრუქციებს, სერლის თვალსაზრისისაგან განსხვავებით, იმგვარ ერთეულებად მიიჩნევს, რომლებიც არ არის აუცილებელი ადამიანთა შეთანხმების საფუძველზე არსებულ ინსტიტუციონალიზებულ პროდუქტებს წარმოადგენდეს – მაგალითად, ლინგვისტური წარმონაქმნის მნიშვნელობა ან კრიტიკოსის მიერ რომელიმე ტექსტის ინტერპრეტაცია (Pettersson 2017, 24). კიდევ ერთი საკითხი, რომელთან დაკავშირებითაც პეტერსონი განიცდის სერლის ზეგავლენას, არის კონცეპტუალური რელატივიზმი. ეს უკანასკნელი მთლიანად შეთავსებადია მეტაფიზიკურ რეალიზმთან (ანუ პეტერსონის ტერმინოლოგიით – „ბრუტალურად არსებულ ერთეულებთან“). სერლის მიხედვით, „სისტემათა რეპრეზენტაცია, როგორიცაა მაგალითად, ლექსიკა და ზოგადად კონცეპტუალური სქემები, ადამიანთა ქმნადობის ნაყოფია, და, ამდენად, არბიტრალური. შესაძლებელია რეპრეზენტაციათა ნებისმიერი რაოდენობის სხვა სისტემების არსებობაც ერთი და იმავე რეალობის რეპრეზენტაციისათვის“ (Searle 1995, 151).

ზემოთ წარმოდგენილი ბრუტალური და მენტალური რეალობების გაგების თანახმად, ქალაქის ფურცელზე დაწერილი ფიზიკურად, ანუ ბრუტალურად არსებობს, მაგრამ ასოები, სიტყვები და წინადადებები – ფიზიკურად კი არ არსებობს, არამედ ისინი მენტალური ერთეულებია. პეტერსონი მიიჩნევს, რომ ეს მნიშვნელოვანი განსხვავება ფიზიკურ ნიშნებსა (marks) და ნიშნებს (signs) შორის გადამ-

წყვეტია კლასტერ-კონცეფციისათვის და სწორედ ეს განსხვავებაა იგნორირებული ტრადიციულ სამეცნიერო კონტექსტებში.⁷ იგი ხაზგასმით აცხადებს, რომ ფიზიკური ნიშნები შეიძლება გვეგონოს, მაგრამ სინამდვილეში არ არის ასოები და სიტყვები, არამედ შეიძლება ინტერპრეტირებული იქნეს ასოებად და სიტყვებად. „რასაც მეტყველი და მწერალი სუბიექტები ფიზიკურად ქმნიან და რასაც მსმენელი და მკითხველი სუბიექტები ისმენენ ან კითხულობენ, არის არა სიტყვები, არამედ ფიზიკური ბგერები, რომლებიც აღნიშნავენ სიტყვებს, ან ფიზიკური ნიშნები, რომლებიც სიტყვების რეპრეზენტაციას ახდენს“ (Pettersson 2017, 37). ამდენად, კლასტერ-კონცეფციაში ეგზემპლარები ფიზიკურია და ნიშნები და მნიშვნელობა, რომელთა მენტალური აღქმაც ხდება, მენტალური კონსტრუქტებია, რამდენადაც მათი განცდა და ინტერპრეტირება მენტალურია.

ვერბალური კომუნიკაცია კლასტერ-კონცეფციის მიხედვით

ზემოთ წარმოდგენილი მნიშვნელოვანი განსხვავება ფიზიკურ და მენტალურ ერთეულებს შორის კლასტერ-კონცეფციის ფარგლებში, ამ უკანაკნელს რადიკალურად განსხვავებულ კონცეფციად აქცევს როგორც ტექსტის მნიშვნელობის, ისე ზოგადად, ვერბალური კომუნიკაციის შესახებ.

ვერბალური კომუნიკაციის მოდელი, კლასტერ-კონცეფციის მიხედვით, ამგვარად გამოიყურება: მეტყველი ან მწერალი სუბიექტი, ან კოლექტიური ადრესანტი (გამგზავნი) ქმნის ფიზიკურ გამონათქვამს, რომელსაც უგზავნის ერთ ან მეტ მსმენელს ან მკითხველს და ცდილობს, იპოვოს სხვადასხვა გზები საკუთარი კომუნიკაციური ინტენციის გამოსავლენად, რათა მიმღებისათვის შესაძლებელი გახდეს გამგზავნის მნიშვნელობის გაგება და მასზე რეაგირება (ibid., 50). კომუნიკაციურ „თანმშრომლობაში“ ჩართული მიმღები მენტალურად რეაგირებს გამგზავნის ნაგულისხმევ მნიშვნელობაზე სიტუაციის ფართო აღქმით⁸ და მენტალური საპასუხო რეაქციით (ibid., 63). ფიზიკური გამონათქვამი, რომელსაც ქმნის გამგზავნი, კლასტერ-კონცეფციის მიხედვით, არ შეიცავს სიტყვებსა და წინადადებებს, არამედ მხოლოდ ფიზიკურ ნიშნებს. ამ თვალსაზრისით, იგი რადიკალურად

7 „ჩვენ ვმეტყველებთ სიტყვებით (და გვესმის ისინი, ან ვწერთ (გკითხულობთ) მათ“ (Chaudhuri 2010, 11); „მე მესმის ან ვხედავ სიტყვებს და ვიგებ მათ, რომელიც არ შემოისაზღვრება გამონათქვამის ლინგვისტური გაგებით“ (Lycan 2008, 72).

8 პეტერსონი განმარტავს, რომ ტერმინით „ფართო აღქმა“ (“wider perception”) იგი გულისხმობს მიმღების მიერ სიტუაციის მთლიანურ აღქმას, რომელიც არ შემოისაზღვრება გამონათქვამის ლინგვისტური გაგებით (Pettersson 2017, 53).

განსხვავდება გამონათქვამის სტანდარტული გაგებისაგან ლინგვისტიკაში, სადაც ზეპირი ან წერილობითი გამონათქვამი მნიშვნელობის მატარებელ ლინგვისტურ სტრუქტურას წარმოადგენს. რამდენადაც, როგორც პეტერსონი განმარტავს, გამონათქვამი კლასტერ-კონცეფციის „გულია“ (ibid., 2), საჭიროდ მიგვაჩნია განვმარტოთ, თუ როგორია მისი გაგება ლინგვისტიკასა და პრაგმატიკაში. უმეტესწილად, პრაგმატიკულ თეორიებში გამონათქვამი განისაზღვრება, როგორც წინადადების ანალოგი, წინადადების რეალიზაცია მეტყველებაში. „წინადადება არის აბსტრაქტული თეორიული ერთეული, რომლის განსაღვრა გრამატიკის თეორიის ფარგლებშია შესაძლებელი, ხოლო გამონათქვამი არის წინადადების ანალოგი, რეალურ კონტექსტში – წინადადება-ფრაგმენტი“ ... „სემანტიკას აინტერესებს წინადადების მნიშვნელობა, ხოლო პრაგმატიკას – გამონათქვამის მნიშვნელობა“ (Levinson 1983, 18-19). პრაგმატიკული თვალსაზრისით, საკმარისი არ არის მხოლოდ ლინგვისტური ცოდნის გამოყენება, რათა გასაგები გახდეს ცალკე აღებული გამონათქვამის სემანტიკური შინაარსი (ანუ მისი ლინგვისტური მნიშვნელობა, რაც სემანტიკის სფეროს მიეკუთვნება) და ამგვარი მნიშვნელობა არსებითად განსხვავდება მნიშვნელობისაგან, რომელიც გამონათქვამის გარშემო არსებული კონტექსტის გათვალისწინებით მიიღება. ენაში არსებულ სემანტიკურ მნიშვნელობასა და რეალურ მნიშვნელობას შორის დაშორება შეიძლება ნათელი გახდეს ენისაგან დამოუკიდებელი კონტექსტუალური ფაქტორების, ანუ იმ ექსტრალინგვისტური ფაქტორების გათვალისწინებით, რომლებიც ინტერპრეტატორებს საშუალებას აძლევს, განახორციელონ პრაგმატიკული ინფერენციები. ექსტრალინგვისტური ფაქტორები, რომელთაც ეფუძნება პრაგმატიკული ინფერენციები, არ შემოისაზღვრებიან რეალური სიტუაციური კონტექსტით (სად, როდის, რატომ, რა ვითარებაში, ვის მიერ წარმოითქმება გამონათქვამი) – „კონტექსტი, რომელიც საჭიროა ტექსტის გაგებისათვის, სიტუაციურ კონტექსტზე მეტია“ (Johansen 2002, 72). ის მოიცავს გამგზავნი და მიმღები სუბიექტებისათვის დამახასიათებელ საკითხთა ისეთ ფართო სპექტრს, როგორიცაა სოციალური, კულტურული, იდეოლოგიური ფასეულობები, ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, რელიგიური რწმენა და ა.შ. ამდენად, გამონათქვამის მნიშვნელობის იდენტიფიცირებისას, არა მხოლოდ ადამიანური ქმედება, არამედ კონტექსტიც მისი ფართო გაგებით (ფსიქოლოგიური, ინტერპერსონალური, ლინგვისტური, კულტურული და სოციალური) არის ჩართული.

პეტერსონის თვალსაზრისი რადიკალურად განსხვავდება როგორც გამონათქვამის, ისე კონტექსტის ზემოთ წარმოდგენილი გა-

გებისაგან. ამ კონცეფციის მიხედვით, კონტექსტი – იქნება ეს ფიზიკური, ინტერაქციული, სოციალური თუ კულტურული, ვერ მოახდენს გავლენას მნიშვნელობაზე თავად ენის გამომყენებლების საერთო ფონური ცოდნის გარეშე (Pettersson 2017, 142). ამ კონცეფციაში გამონათქვამი არის ტექსტის ორიგინალი – ტექსტს გამოკლებული მისი შესაძლო ეგზემპლარები (ანუ ფიზიკური ეგზემპლარები), ხოლო ვერბალური სტრუქტურა არ მიიჩნევა მის შინაგან საკუთრებად, რამდენადაც ის მხოლოდ ფიზიკურია და მისი ვერბალურობა ფარდობითია მხოლოდ მის ინტერპრეტაციასთან. „მხოლოდ ინტერპრეტაციის შემდეგ შეიძლება ისინი დახასიათდეს როგორც ფიზიკური ერთეულები და როგორც ვერბალური სტრუქტურები“ (ibid., 2). სერიოზული პრობლემა, რომელიც იქმნება ამ მიმართებით, პეტერსონისათვის მდგომარეობს „ინტერპრეტაციის შემდეგ გამონათქვამსა“ და „ინტერპრეტაციამდე გამონათქვამს“ შორის აღრევაში“ (ibid., 2). სწორედ ტექსტის ამ ტრადიციულ გაგებას, რომ იგი გამგზავნი და მიმღები სუბიექტებს გარეთ არსებობს, თითქოს ის „ინტერპრეტაციის შემდეგ გამონათქვამი“ იყოს, არაერთ პრობლემასთან მივყავართ – ერთ-ერთი მათგანი არის ის, რომ ტექსტი გამგზავნი და მიმღები სუბიექტების ინტერპრეტაციისაგან დამოუკიდებლად თავისთავად „ატარებს სიტყვებს და მნიშვნელობას თავის ფიზიკურ სხეულში“ (ibid., 2). თუ ამას ვაღიარებთ, მაშინ ბუნებრივია, რომ ტექსტი მნიშვნელობის მატარებელია – ან დეტერმინირებულია, როგორც ამას ობიექტიზმის მიმდევრები მიიჩნევენ, ან არადეტერმინირებული – როგორც პოსტრუქტურალისტები ამტკიცებენ; რომ „ნაწარმოების მნიშვნელობა ... იდენტურია გამონათქვამის მნიშვნელობისა“ (Stecker 2003, 59); და რომ გამონათქვამის მნიშვნელობა განისაზღვრება ადრესანტის ინტენციით – „უხეშად რომ ვთქვათ, ყველაფერი, რასაც ის წარმოადგენს, არის მეტყველი სუბიექტის ინტენციით განსაზღვრული და მის მიერ სტანდარტული ენობრივი საშუალებებით გადმოცემული“ (Cruse 2004, 263). და თუ ამას ვაღიარებთ, ვერბალური კომუნიკაციის ტრადიციული ლინგვისტური მოდელის მიხედვით, გამგზავნი სუბიექტი თავის აზრებს „დებს“ სიტყვებში და მიმღებმა სუბიექტმა ისინი უნდა „მიიღოს“ და „გადმოიტანოს“ და სწორედ ასე მეტაფორულად ოპერირებს ლინგვისტიკაში „არხი მეტაფორას“ (conduit metaphor) კონცეპტი ზეპირი ან წერითი კომუნიკაციის პროცესში – ადამიანები „ჩადებენ“ თავიანთ მენტალურ შინაარსს (ფიქრებს, გრძნობებს, მნიშვნელობებს და ა.შ.) „კონტეინერებში“ (სიტყვებში, წინადადებებში, ტექსტებში), რომლებიც მიმღებმა სუბიექტებმა უნდა „გახსნან“ და „ამოალაგონ“ (Reddy 1993). მაიკლ რედი აღწერს, თუ რა გავლენას ახდენს ჩვენს წარმოდგენაზე კომუ-

ნიკაციის შესახებ „არხი მეტაფორა“ და რამდენად მცდარ აზრს ჩავვინერგავს იგი – რომ რეალურად შესაძლებელია ვინმეს მენტალური შინაარსის „გახსნა და ამოლაგება“ არხის საშუალებით (სიტყვათა, წინადადებათა, ტექსტების კონტინენრიდან). მისი მიხედვით, რაც სინამდვილეში ხდება, არის არა „გახსნა და ამოლაგება“, არამედ „რეკონსტრუქცია და ჰიპოთეზის გადამოწმება“ (ibid., 186). თუმცა პეტერსონი გარკვეულ საკითხებში არ ეთანხმება რედის, პირველ რიგში იმიტომ, რომ იგი კომუნიკაციის შესახებ ისე წერს „თითქოს ის მხოლოდ გამგზავნი სუბიექტის კომუნიკაციური ინტენცია იყოს“ (Pettersson 2017, 18), რედის თეორია კლასტერ-კონცეფციის უმნიშვნელოვანეს საფუძველს წარმოადგენს. ამ კონცეფციის თანახმად, ფიზიკურ გამონათქვამს არ მოჰყავს არსებობაში ტექსტის მნიშვნელობა – არც გამონათქვამებს და არც ნიშნებს, რომელთაც ისინი წარმოადგენენ, არა აქვთ „ობიექტური მნიშვნელობა.“ თუ რაიმე „ობიექტურობაზე“ შეიძლება იყოს ლაპარაკი, ეს არის ის, რაზედაც თანხმდებიან გამგზავნი და მიმღები სუბიექტები – როგორც რ. ჰარისი აღნიშნავს, „არსებობს მხოლოდ კომუნიკანტების მიერ კონსტრუირებული მნიშვნელობა. უფრო მაღალი ინსტანცია აღარ არსებობს“ (Harris 1998, 145). ფიზიკური ნიშნების გაშიფვრისას კომუნიკაციური აქტის მონაწილეები არ არიან ჩართული მნიშვნელობის იდენტიფიცირების პროცესში, არამედ ახდენენ მნიშვნელობების კონსტრუირებას ნიშნების აღქმითა და ინტერპრეტაციით. კლასტერ-კონცეფციაში მნიშვნელობა არ არსებობს გამგზავნი და მიმღები სუბიექტების მიღმა. გამგზავნი სუბიექტს – საკომუნიკაციო აქტის ინიციატორს – აქვს ინტენცია, მიაღწიოს გარკვეულ მიზანს,⁹ რაც ხშირად მდგომარეობს რეპრეზენტაციის¹⁰ (რომელიც დაახლოებით ეკვივალენტურია სპეციფიკური ილოკუციური ძალით წარმოთქმული პროპოზიციისა სამეტყველო აქტების თეორიაში) წარმოდგენაში გარკვეული „დამოკიდებულებრივი პოზიციიდან“ „საქმის ვითარების შესახებ“ (Pettersson 2017, 49). ამდენად, გამგზავნის მნიშვნელობას პეტერსონი აღწერს როგორც ინტენციას, რომელიც მოიცავს რეპრეზენტაციის წარდგენასა და დამოკიდებულებების გამოხატვას. (ibid., 49). ეს ინტენცია არის ნაწილი უფრო ფართო კონტექსტისა – „სუბსტანციური ინტენცია თითქოს უფრო „დიდ პაკეტში“ არის შეფუთული – ინტენცია, რომ ეს შინაარსი მიეწოდოს მიმღებს“ (ibid., 53). ეს უკანასკნელი მენტალურად რეაგირებს ნიშანთა კომპლექსზე და მათი აღ-

9 მოცემულ შემთხვევაში, პეტერსონის თვალსაზრისი თანხმობაშია გრაისისეული გამგზავნის მნიშვნელობის გაგებასთან, რაც გულისხმობს გარკვეული მიზნის ინტენციურულ რეალიზაციას.

10 როგორც პეტერსონი გვიხსნის, ყველა ტექსტი არ არის რეპრეზენტაციული, მაგალითად, ისეთი გამონათქვამი, როგორცაა „გამარჯობა.“

ქმისა და ინტერპრეტაციის საშუალებით ახდენს მნიშვნელობის კონსტრუირებას. თუმცა, მხოლოდ ლინგვისტური გაგება არ მოეთხოვება მკითხველს, არამედ იგი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, „ფართო აღქმით“ რეაგირებს გამგზავნის მნიშვნელობაზე (ibid., 52-53).

კრიტიკოსის მხრიდან ტექსტის მნიშვნელობის ფორმულირება, პეტერსონის სქემის მიხედვით, იწოდება „კომენტატორის მნიშვნელობად“. ეს უკანასკნელი, ოდესღაც ჩვეულებრივი მკითხველი, კომენტატორის – „მესამე მხარის“ – პოზიციიდან ახდენს მნიშვნელობის ფორმირებას (ibid., 54). თუმცა, აუცილებელი არ არის, რომ ან მკითხველის მნიშვნელობები და ან კომენტატორის მნიშვნელობები დაემთხვეს გამგზავნის მნიშვნელობას. აღნიშნულ კონცეფციაში მათ მნიშვნელობებს არა აქვს ერთი და იგივე სტრუქტურა, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მიმღების მნიშვნელობა ან კომენტატორის მნიშვნელობა არ „აირეკლავს“ გამგზავნის მნიშვნელობას. პეტერსონისათვის, გამგზავნის მნიშვნელობა არის „სურვილი, მიაღწიოს გარკვეულ მიზანს“, ხოლო „კომუნიკაციურ „თანმშრომლობაში“ ჩართული მიმღები კი გამგზავნის მნიშვნელობის გაგების მცდელობაშია“ (ibid., 63).

მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობა როგორც ხდომილება კომუნიკაციის პროცესში

პეტერსონის კონცეპტუალიზაცია, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ენება ყველა სახის ვერბალურ კომუნიკაციას – მხატვრულსაც და არამხატვრულსაც. ამდენად, ის იძლევა შესაძლებლობას, შესწავლილ იქნას მხატვრული კომუნიკაციის სპეციფიკური ბუნება, რომლის ფარგლებშიც ავტორისა და მკითხველთა ინტერსუბიექტური ჩართულობა უნდა დავინახოთ როგორც პროცესი, სადაც მნიშვნელობის იდენტიფიცირება კი არ ხდება, არამედ იგი კონსტრუირდება ნიშანთა კომპლექსისა აღქმისა და ინტერპრეტაციის გზით; კონცენტრირება მოვახდინოთ მკითხველის მიერ მნიშვნელობის რეკონსტრუქციის პროცესში მის მენტალურ საპასუხო რეაგირებაზე ავტორის მნიშვნელობაზე, რაც მისი მხრიდან სიტუაციის ფართო აღქმასაც გულისხმობს; განვიხილოთ მკითხველთა კოგნიტური და ემოციური რეფლექსია, როგორც შედეგი, მისი შეხვედრისა მხატვრული ნაწარმოების „სხვაგვარობასა“ (otherness) „სინგულარულობასთან“ (singularity). ეს უკანასკნელი, დერეკ ატრიჯის თეორიის მიხედვით, წარმოადგენს არა ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელი თანდაყოლილ თვისებას, არამედ ხდომილებას, რომელიც „ხდება“ რეცეფციის პროცესში. ატრიჯის ეს თეორია, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს მხატ-

ვრული კომუნიკაციის სპეციფიკური ბუნებისა და მკითხველის მიერ მხატვრული ტექსტის ესთეტიკური რეცეფციის კვლევაში. უფრო მეტიც, ის მოგვცემს შესაძლებლობას, უფრო სიღრმისეულად შევისწავლოთ ვერბალური, ესთეტიკური და კულტურული განზომილებების ურთიერთმიმართებები, რამაც შეიძლება გავლენა მოახდინოს მხატვრულ კომუნიკაციაში მნიშვნელობის ფორმირების პროცესის სპეციფიკური ბუნების გამოვლენაზე.

ატრიჯის მიხედვით, მხატვრულ ქმნადობასთან (უბრალოდ პროდუცირებისაგან განსხვავებით) საქმე გვაქვს მაშინ, როდესაც „ესა თუ ის ობიექტი, ან კონცეპტუალური პარადიგმა – აქამდე არარსებული და აქამდე ფიქრმიუწვდომელი – შემოდის არსებობაში“ (Attridge 2011, 681) – „მოველინება კულტურას“ (ibid., 685). ატრიჯი ამტკიცებს, რომ ვერანაირი განსაკუთრებული შინაგანი, სტილისტური, ფორმალური ან სხვა რამ მახასიათებელი ვერ განსაზღვრავს მხატვრულ ნაწარმოებს ... მხოლოდ განსაკუთრებული განცდა ... ზიარება მის **განსხვავებულობასთან (otherness)** – აქცევს მას სხვა ნაწერებისაგან განსხვავებულს (Attridge 2015, 16). ატრიჯი თავის შემოტანილ ტერმინს – „განსხვავებულობა“ – განმარტავს როგორც რაღაც იმგვარს, რასაც „კულტურა გვთავაზობს ფიქრისთვის, წარმოსახვისთვის, გრძობისთვის, შეცნობისთვის“ ... „რომელიც ზეგავლენას ახდენს ინდივიდის მენტალური სამყაროს არსებულ კონფიგურაციებზე ... გარკვეულ კულტურულ ველზე, რამდენადაც ის ცალკეულ ინდივიდუალიზმში იბადება...“ (Attridge 2004, 26-27). ატრიჯი მიიჩნევს, რომ თუ ნაწარმოები ვერ შეძლებს გამოავლინოს განსხვავებულობა და იმეორებს „უკვე არსებულ დამოკიდებულებებს და ფასეულობებს“ (2015, 18), ის არ არის მხატვრული ნაწარმოები. ატრიჯისათვის, **ინვენციისა და განსხვავებულობის (invention and otherness)** კონცეპტებისაგან განუყოფელია სინგულარულობის (**singularity**) კონცეპტი (ibid., 63). მათ მსგავსად, ის არის არის ნაწარმოებისთვის თანდაყოლილი მახასიათებელი, არამედ ხდომილება – „რათა გახდეს რჩეული რეცეფციის პროცესში (ibid., 64). სინგულარულობა გაგებულ უნდა იქნას „ტრანსფორმატიული განსხვავების“ თვალსაზრისით (ibid., 136) – ეს არის შესაძლებლობა, არსებულ კულტურულ ველში სინგულარულს მივესალმით და არა უბრალოდ განსხვავებულად ახალს. ამდენად, ლიტერატურული სინგულარულობა, აღნიშნავს იგი, გაცილებით მეტია, ვიდრე ნაწარმოების ვერბალური სპეციფიკა, გაცილებით მეტი, ვიდრე სპეციფიკურ სიტყვათა სპეციფიკური განლაგება (ibid., 65). მხატვრული ტექსტის, მაგალითად ლექსის, და არა უბრალოდ ვერბალური განლაგების, უნიკალურობის სრული შეგრძნება გამომდინარეობს ლიტერატურუ-

ლი ტრადიციის შესაძლებლობათა გამოყენების შეცნობით და ფართო კულტურული კონტექსტით. ამ თვალსაზრისით, ლექსის უნიკალურობის შეცნობა დამოკიდებულია არა მხოლოდ რომელიმე ენის ცოდნაზე ან მის სტილისტურ შესაძლებლობებზე, არამედ, ასევე, „იმ ტრადიციების კარგად ცოდნაზე, რომლის ფარგლებშიც ეს ლექსი შეიქმნა, და, კიდევ უფრო მეტად შეიძლება გაღრმავდეს მისი შექმნის სპეციფიკური ისტორიული და ბიოგრაფიული კონტექსტის ცოდნით“ (ibid., 66).

ატრიჯი ამტკიცებს, რომ მხატვრული ნაწარმოების კითხვა, არის აქტივ და ხდომილება (Attridge 2011, 687). მისი აზრით, ჩვეულებრივი კითხვა გადაიზრდება შემოქმედებით კითხვაში მხოლოდ მაშინ, როცა ის „მიაღწევს განსხვავებულობის, ნაწარმოების სინგულარულობის და ინვენციურობის შეცნობას“¹¹ (Attridge 2004, 79).

მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობა, თუ მას ა. პეტერსონის და დ. ატრიჯის პერსპექტივიდან დავინახავთ, შეიძლება აღწრილ იქნას როგორც მენტალური კონსტრუქტი, რომელიც ვერ იარსებებს ავტორისა და მკითხველის მიღმა და რომელიც არის ხდომილება – ხდება კრეატიული კომუნიკაციის პროცესში. ამგვარი კონცეპტუალიზაცია გვთავაზობს ახალ შესაძლებლობას, რომ მხატვრული კომუნიკაცია და მნიშვნელობის ფორმირების პროცესი შევისწავლოთ პრაგმატიკულ-კომუნიკაციური და ესთეტიკურ-კომუნიკაციური პერსპექტივიდან, რაც შესაძლებელს გახდის მხატვრული ტექსტის ინტერპრეტაციის და მხატვრული ტექსტის მნიშვნელობის ამოუწურავი პრობლემის უფრო ღრმად შესწავლას.

დამოწმებანი

- Attridge, Derek. 2015. *The Work of Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Attridge, Derek. 2011. Context, Idioclature, Invention. *New Literary History*, vol. 42, no. 4: 681-699.
- Attridge, Derek. 2004. *The Singularity of Literature*. London and New York: Routledge.
- Austin, John L. 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Barthes, Ronald. 2002. The Death of the Author. In *The Book History Reader*, eds. David Finkelstein and Alistair McCleery, 221-224. London: Routledge.

11 ტექსტი, ატრიჯისათვის, მხოლოდ ინერტული სიტყვების ნაბეჭდია და ნაწარმოები არსებობაში მოჰყავს მკითხველს.

- Barthes, Roland. 1988. Textual Analysis of a Tale by Edgar Allan Poe. In *The Semiotic Challenge*, trans. Richard Howard, 261-293. Oxford: Blackwell.
- Barthes, Ronald. 1972. *Mythologies*, trans. Annette Lavers. New York: The Noonday Press.
- Barthes, Ronald. 1967. *The Elements of Semiology*, trans. Annette Lavers and Colin Smith. London: Cape.
- Bakhtin, Mikhail. 1971. "Discourse Typology in Prose in Readings. In *Russian Poetics: Formalist and Structuralist Views*, eds. Ladislav Matejka and Krystyna Pomorska, 176-196. Cambridge: M.I.T. Press.
- Beardsley, Monroe C. 1981. *Aesthetics: Problems in the Philosophy of Criticism*, 2nd ed. Indianapolis: Hackett Publishing company.
- Carroll, Noël. 2003. *Beyond Aesthetics: Philosophical Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chaudhuri, Sukanta. 2010. *The Metaphysics of Text*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cruse, D. Alan. 2004. *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Davies, David. 2007. *Aesthetics and Literature*. London and New York: Continuum.
- Derrida, Jacques. 1988. Signature Event Context. In *Limited Inc*. Jacques Derrida, ed. Gerald Graff, trans. Samuel Weber, 1-23. Evanston: Northwestern University Press.
- Firth, J. R. 1957. *Papers in Linguistics (1934-1951)*. Oxford: Oxford University Press.
- Fish, Stanley. 1980. *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Fish, Stanley. 1971. *Surprised by Sin: The Reader in Paradise Lost*. Berkeley: University of California.
- Grice, H. Paul. 1989. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Grice, H. Paul. 1969. Utterer's Meaning and Intention. *The Philosophical Review* 78: 147-177.
- Halliday, M. A. K. 1978. *Language as a Social Semiotic*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. 1973. *Explorations in the Function of Language*. London: Edward Arnold.
- Harris, Roy. 1998. *Introduction to Integrational Linguistics*. Oxford: Pergamon, Elsevier Science.
- Hirsch, E. D. 1967. *Validity and Interpretation*. New Haven: Yale University Press.

- Hymes, Dell. 1974. *Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Iser, Wolfgang. 2000. Do I Write For an Audience? *PMLA*. vol. 115, no. 3: 310-314.
- Johansen, Jørgen Dines. 2002. *Discourse: A Semiotic-Pragmatic Approach to Literature*. Studies in Semiotics and Communication. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Knapp Steven and Walter Benn Michaels. 1982. Against Theory. *Critical Inquiry* 8: 723-742.
- Levinson, Jerrold. 1992. Intention and Interpretation: A Last Look. In *Intention and Interpretation*, ed. Gary Iseminger. 221-256. Philadelphia: Temple University Press.
- Levinson, Jerrold. 2002. Hypothetical Intentionalism: Statement, Objections, and Replies. In *Is There a Single Right Interpretation?* Ed. Michael Krausz, 309-318. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Levinson, Stephen, C. 1983. *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lycan, William G. 2008. *Philosophy of Language: A Contemporary Introduction*, 2nd ed. London and New York: Routledge.
- Mey, Jacob L. 1993. *Pragmatics: An Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Olsen, Stein Haugom. 1982. 'The Meaning' of a Literary Work. *New Literary History*, Problems of Literary Theory, vol. 14, no. 1: 13-32
- Pettersson, Andres. 2017. *The Idea of a Text and the Nature of a Textual Meaning*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pettersson, Andres. 2017. A Revisionary View of Texts, Textual Meaning, and Fictional Characters. *Organon F* 24 (3): 368-369.
<http://www.klemens.sav.sk/fusav/doc/organon/2017/3/366-383.pdf> Accessed 19.06.2018.
- Pettersson, Andres. 2015. Can Texts Be Read? The Anatomy of Paradox. *Organon F* 22 (Supplementary Issue): 118-132 [Http://www.klemens.sav.sk/fusav/doc/organon/prilohy/2015/1/118-132.pdf](http://www.klemens.sav.sk/fusav/doc/organon/prilohy/2015/1/118-132.pdf) Accessed 19.06.2018.
- Reddy, Michael J. 1993. Conduit Metaphor. In *Metaphor and Thought*, ed. Andrew Ortony, 164-201. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, I. A. 2014. *Practical Criticism*. Volume 4. London and New York: Routledge.
- Runder, Richard. 1950. The Ontological Status of the Esthetic Object. *Philosophy and Phenomenological Research* 10 (3): 380-388.
- Searle, John R. 1995. *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.

- Searle, John R. 1969. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stecker, Robert. 2003. *Interpretation and Construction: Art, Speech and the Law*. Malden: Black Publishing.
- Stout, Jeffrey. 1982. What is the Meaning of a Text. *New Literary History*. Problems of Literary Theory, vol. 14, no. 1: 1-12.
- Tolhurst, William E. 1979. On What a Text is and How It Means. *The British Journal of Aesthetics* 19: 3-14.
- Verschueren, Jef. 1999. *Understanding Pragmatics*, London: Arnold.
- Wimsatt, W. K. and Monroe C. Beardsley. 1949. The Affective Fallacy. *Sewanee Review*, vol. 57, no. 1: 31-55.
- Wimsatt, W. K. and Monroe C. Beardsley. 1946. The Intentional Fallacy. *Sewanee Review*, vol. 54: 468-488.

ARTICLES

Nino Tevdoradze
Ilia State University

The Meaning of a Literary Text as a Mental Construct and as an Event in Literary Communication

Keywords: *Literary meaning, verbal communication, literary communication, cluster conception*

1. Introduction

The concept of “literary meaning” has been a fundamental problem for modern literary criticism, and, accordingly, it has accumulated considerable experience in this research area. However, literary theory does not stand alone in terms of studying this concept, since textual meaning as a principal aspect of texts in general has been a concern for many other disciplines – notably, linguistics and pragmatics, and the meaning of an artwork – particular interest in analytical aesthetics. In the past few decades, in the explanation of literary meaning, the theories of the above disciplines devoted much attention to discovering the location of meaning; the conventions that make meanings possible; the production and reception of meaning. The findings and inner contradictions of these theories will be relevant in this article to argue for the necessity of an alternative conception that can offer new insight into the theoretical thought on the concept of literary meaning.

The present article is an attempt to synthesize the existing interdisciplinary knowledge about the concept of literary meaning and analyze the meaning of a literary text in view of the “cluster conception” – an alternative conception about the nature of text and textual meaning – introduced by Anders Pettersson. According to this conception, the meaning of a text is considered as a mental construct comprised of the sender’s intended meaning, the receivers’ constructed meanings, and the commentators’ meanings. The article argues that since “cluster conception” refers to verbal communication in general, it

allows for an examination of the specific nature of meaning-making in literary communication, and stresses the importance of describing the reader's cognitive and emotive response to the "otherness" and singularity of a literary work, explicated by Derek Attridge not as property of the latter, but as an event taking place in reception. In his work, "The 'Meaning' of a Literary Work", Stein Haugom Olsen states that "one of the major developments in literary theory in the last half century has been the rise to theoretical prominence of the concept of meaning. "Locutions like "the meaning of the poem," "the meaning of the work," "poetic meaning," and "literary meaning" have appeared in the formulation of central problems in literary theory" (Olsen 1982, 13). However, the rise to theoretical prominence of the concept of literary meaning cannot ensure an agreement between the theories about its overall nature – whether meaning is an outcome of triangular relation between the author, text and reader; whether it is generated through the author's intention; whether it is located inside the text as a self-enclosed meaning-production system; whether it is constructed outside the text in the act of reading; whether it is deconstructed inside the text; whether it is linked to cultural community and we all agree on ways to interpret it; whether it is warranted by linguistic features; whether it is warranted by cultural and historical context; whether it is warranted by aesthetic features or, on the contrary, it can be conceived as being independent of aesthetic judgement. This disagreement, according to Jeffrey Stout, is a signal that the theories are simply speaking about different things: "Too much divergence ceases to be divergence altogether: it merely changes the subject" (Stout 1982, 6).

2. The Problem of Location of Meaning in Literary Theory and Analytical Aesthetics

The disagreement about the location of meaning in literary theory and analytical aesthetics is most commonly expressed in three major positions: meaning is a matter of the author's intention; it is located in the text itself; it is readers who make meaning in the act of reading.

Traditional literary theory, prior to the rise of Formalism, considered the author as an omnipotent authority and the biographical and historical context as an important source for the explanation of the meaning of a literary work.

Practical criticism disregarded the context of a literary text – its biographical or historical background – and sought the meaning inside the text, but nevertheless still believed in the concept of "author intention" in that the text was a vehicle through which the intention of the author was passed on to

the reader. According to Richards, “unless we know what [the author] is trying to do, we can hardly estimate the measure of his success” (Richards 2014, 186).

New Criticism totally rejected even the slightest trace of “author intention” and replaced it with objective criticism of the text – “the words on the page”. In the interest of scientific objectivity, new critics focused on the text immanently. The meaning, for them, was located in the text and independent from the author’s intention or reader’s emotional response – both considered as fallacies and termed as “intentional fallacy” and “affective fallacy” by literary critic W. K. Wimsatt and philosopher M. C. Beardsley (Wimsatt and Beardsley 1946, 468-488; 1949, 31-55). Since authors and readers were cut off from the text, the meaning that inherently “lived” in the text was unchangeable and universal – “though cultures change and will change, poems remain and explain” (Wimsatt and Beardsley 1949, 54). It was after the famous publication “The Intentional Fallacy” that literary theorists and philosophers divided into two “camps” – those who believed that the meaning of a literary text depended upon the author’s intentions (whose approach was termed as “intentionalism”), and those who claimed that the meaning was independent of the author.

The view that literary text is an autonomous verbal structure, a self-enclosed entity with a determinate, stable meaning, is particularly overtly stated in Monroe Beardsley’s book “Aesthetics”, which is often regarded as the most important and influential work on 20th century **analytical aesthetics**. Beardsley distinguishes between what is said and what is meant by the sender, and claims that unlike everyday contexts, when we are interested what the speaker actually wanted to say, in literary works what really matters is what the writer says and not what he means – it is the work that stands on its own, irrelevant of the sender’s meaning (Beardsley 1981, 26-29).

The counter movement of anti-intentionalist perspective, influenced by speech act theories (Austin 1962; Searle 1969), and, particularly, Gricean theories of meaning (Grice 1969; 1989, 213-223), emerged under the name of “intentionalism”. Intentionalist theories usually speak about author’s intentions from different positions: **actual intentionalism** believes “that the meaning of a text is simply identical to the author’s intended meaning” (see Knapp and Michael 1982, 724); **modest actual intentionalism** (see Hirsch 1967; Carroll 2003, 197-214), in contrast to actual intentionalism, is not persistent in claiming that the meaning of a work of art is fully determined by what the sender intended; rather, it holds that author’s intention is compatible with the meaning of the sequence of linguistic signs. However, in Hirsch’s analytical aesthetics, “a word sequence means nothing in particular until somebody either means something by it or understands something from it. There no magic land of meanings out-

side human consciousness” (Hirsch 1967, 4); **hypothetical intentionalism** (see Tolhurst 1979; Levinson 1992; 2002) focuses on the best hypothesis of the readers – of the “intended audience” – about the author’s intended meaning. The meaning of a text is “best understood as the intention ... in attributing to the author based on a knowledge and attitudes which he possesses in virtue of being a member of the intended audience” (Tolhurst 1979, 11).

The shift both from the text and from the author’s intention was moved to the reader, as a “realizer” of meaning, and to the process of reading – “what happens to the text in reading” (Iser 2000, 311). The process was termed as ‘reception’ in **aesthetic reception** and **reader response criticism**¹. Stanley Fish states that “meaning is an event, something that happens; not on the page, where we are accustomed to look for it, but in the interaction between the flow of print (or sound) and the active mediating consciousness of a reader-hearer” (Fish 1971, x). For Fish, interpretation is the art of construction – “interpreters do not decode poems; they make them” (Fish 1980, 327).

Meaning in semiotic theories

Saussure’s concept of sign and the extension of its reach from linguistic signs to other sign systems, offered the possibility to **literary structuralism** to analyze literature as a system which functioned like the system of language, and which, like the latter, signified according to certain conventions. Contrary to new criticism, which sees literary text as a self-sufficient entity with a determinate, stable meaning, structuralism views it as a network of signs – a space of signification.

Poststructuralism claimed that all cultural practices, including literature, can be subjected to semiotic analysis (Barthes 1967; 1972) and all these practices can be regarded as texts. Text, in a semiotic sense, is any phenomenon that can generate meaning through signifying practices. Hence, all forms of creation of culture – verbal or non-verbal – poem, sculpture, canvas, dance, etc., can all be read as texts.

Poststructuralists tried to show the “death of the author”,² claiming that the origin of meaning was in language and culture and not in the author. The latter, once the source and origin of the text, is turned into a scriptor without authority. For them, text becomes intertext – as Barthes put it, “a tissue of quotations, drawn from innumerable centres of culture” – “a multidimensional space in

1 Reception Aesthetics is usually associated with German criticism (The major proponents of German Aesthetics theory are considered Wolfgang Iser and Hans Robert Jauss) and Reader Response Criticism – with American criticism (Stanley Fish, David Bleich). However, there is strong reliance between the two.

2 The concept first introduced by French literary theorist and semiotician Roland Barthes.

which a variety of writings, none of them original, blend and clash” (Barthes 2002, 223). Accordingly, meanings become dependent on other meanings and texts as products of culture become products of other culturally situated texts. Text, according to Barthes, “is open *ad infinitum*: no reader, no subject, no science can exhaust” it and the goal of textual analysis is not to find the meaning, but “ultimately, to conceive, to imagine, to experience the plurality of the text; the open-endedness of its signifying process” (Barthes 1988, 262).

Relying on Louis Hjelmslev’s concepts of denotation and connotation, Barthes describes them as two systems of signification. Denotation is a literal meaning generated by signs – first order signification shared by all members of a society and connotation – a second order signification that generates meanings by connecting signifiers to wider cultural codes of meaning. Connotations are described by Barthes as myths. Myth acts on already existent signs. According to him, “myth is a peculiar system, in that it is constructed from a semiological chain which existed before it: it is a second-order semiological system. That which is a sign (namely the associative total of a concept and an image) in the first system, becomes a mere signifier in the second” (Barthes 1972, 113). As long as signifiers do not produce signifieds but an endless chain of other signifiers, meaning becomes changeable, instable and indeterminate. Derrida claims that since meaning derives through the endless play of signifiers and not by reference to an independent object world, it can never be stable and fixed. By a succession of differences, meaning is continuously deferred by traces of other meanings, and final meaning can never be achieved (Derrida 1988). According to him, signs are iterated, suggesting that a given sign has a number of occurrences and appears in different contexts with different meanings.

The strong belief that meanings are indeterminate and continuously deferred, and that they are generated by language and not by its users can be regarded as two major principles of poststructuralism.

3. Meanings Determined by Language Users and Context in Linguistic and Pragmatic Theories

In the 1950-60s, many linguistic schools started to study language in context: the theories which grew out of **anthropological linguistics** established by Franz Boas in the USA (see Hymes 1974); the theories developed within **systemic functional linguistics** associated with M. Halliday (1973, 50-51; 1978) built on previous linguistic works, out of which one of the most influential was that of Firth (1957); the theories of M. Bakhtin and V. Voloshinov in the 1980s (Bakhtin 1971, 176-196). The philosophers (notably, John Austin, John

Searle, Paul Grice) demonstrated that language use is never divorced from its users and the context in which it takes place. Studies on the meaning-making process in actual communication, and issues of implicit meanings, become a vast field of enquiry in **linguistic pragmatics** (see Levinson 1983; Mey 1993; Verschueren 1999). These theories decisively changed the Saussurean focus on the language system, within which meanings were generated through the rules and conventions that govern language (*la langue*) and shifted attention to language use and its users. The concentration of linguistic studies on the communicative act and, consequently, on the concept of discourse, resulted in establishing a communicative paradigm in linguistics. The emergence of the linguistic theory of discourse is in direct connection with the communicative paradigm of modern linguistics, and it is discourse that appears to be its central concept. Although linguistic, pragmatic and discourse theories focus on different aspects of language in relation to its users, all of them are concerned with the active participants of the communicative act – addressers (senders) and addressees (receivers) – and their interrelation, i.e. their intersubjective encounter in the communicative act and the context in which this act occurs. These theories had a palpable impact on literary theory and saw them starting to study literature as “a species of linguistic communication” (Johansen 2002, 73) and literary texts – as “linguistic utterances communicated from an author to a readership at a given time under specific social and cultural condition” (*ibid.*, xii).

4. Alternative Conception for Textual Meaning and Verbal Communication

In the introductory part of the article, I stressed the disagreement between the theories on the concept of literary meaning. Even in the scope of an article, it is clear that this disagreement is a multiple-view panorama: the objectivist theories of literary studies and analytical aesthetics search for meaning in a text and believe that it can be found fixed and determinate in the “words on the page”; structuralists are engaged with an “objectively given” series of structures in a literary text in search of meaning; poststructuralists believe that it is language that supplies texts with meaning, and the continuous deferral of meaning results in its instability and indeterminacy; reader response theories claim that it is up to the readers what meaning they put into a literary work; analytical aesthetics is concerned with all types of art, and its analysis of literary texts and their meanings is naturally predetermined by considerations about works of art in general; pragmatic theories of meaning are chiefly communication-

intention theories based on a Gricean analysis of meaning, and they take an utterance as an analogy for a literary text. The article does not aim to be fault-finding with the theories presented above, all the more so because it is impossible to provide a detailed critical engagement with each within the scope of an article, but it can argue on behalf and in defense of the theory which reveals the inner contradictions contained in each. Pettersson's "cluster conception" opens up new vistas for understanding textual meaning and verbal communication in general, and, as the mode of existence of literary texts does not differ from other texts, it naturally applies to understanding the meaning of a literary text and literary communication. It successfully argues against all the flaws that arise in literary theory, analytical aesthetics, linguistics and pragmatics with the problem in question. However, this article does not take the view that "cluster conception" is the only way to theorize about the ways in which a literary text's meaning can be ascertained – Pettersson himself admits the impossibility of such total replacement. But, as will be clarified below, it will offer decisive answers to a number of challenging issues in the theories of meaning, among which are: the ontological contradictions surrounding texts; the view that it is language and context that determine the meaning of a text; the view that physical utterances are at the same time linguistic expressions; the view that textual meaning is a sender's meaning; the view that texts are conceptual constructions carrying words and meaning in their "body".

Anders Pettersson's view of texts and of textual meaning, as he himself points out, diverges from the currently prevailing understanding about the nature of text and textual meaning in linguistics, philosophy of language, analytical aesthetics and literary theory (Pettersson 2017, 5). In building up the cluster conception of a text, he provides a detailed characterization of, as he refers to, "the ordinary conception of the text" and supports his own analysis by critically reviewing certain aspects of linguistic, literary theoretical and philosophical thinking in general, as well as providing specific analyses carried out by individual thinkers, whose works serve as representative examples³ of the ordinary conception of the text and those which he finds as vital inspirational sources for the cluster conception of text⁴. He argues that the ordinary concep-

3 Linguists, such as Cruse (2004, 113-115), Chaudhuri (2010, 11), Lycan (2008, 72), etc.; philosophers of art, such as Davies (2007, 18-19), Levinson (1996), Stecker (2003), whose ideas of what kind of abstract entity a text is, come very close.

4 Richard Rudner, who was the first to refuse to view texts as unitary objects in his article "The Ontological Status of the Esthetic object", written in 1950; Michael Reddy (1993), whose famous analysis of the system of metaphors reveals how "conduit metaphor" affects our way of thinking about communication; Roy Harris (1998), who claims that textual meaning can only be a sender's meaning and receiver's meaning; John Searle's (1995) idea about brute and institutional facts.

tion of text differs from the cluster conception “first and foremost by portraying the text as a single, unitary object instead of as a cluster of different objects” (ibid., 13). Unlike the ordinary conception of text, i.e. the one that views text as a conceptual construction – a unitary object at once both physical and verbal, carrying words and meaning in its “physical body”, according to the cluster conception of a text, there are “physical exemplars”: “a complex of signs” and the meaning of a text (ibid., 3). The latter is definitely “person-bound” for Pettersson and consists of the ideas of the sender, various receivers and commentators. One might argue that all these elements – physical exemplars, signs and meaning – are included in the ordinary conception as well. However, the two conceptions do not structure them in the same manner. The ordinary conception associates the complex of signs and meaning, and views them “as being integrated with a physical object”. Hence, physical exemplars, signs and meaning are fused in one single, unitary whole, rather than being separated, as they are in a cluster conception (ibid., 12-13). Pettersson persistently insists on distinguishing between physical exemplars, complex of signs and textual meanings: a physical exemplar, according to the cluster conception, is a signifying object and represents a complex of signs, and through these signs – a meaning. But physical exemplars are not provided with complex of signs and textual meaning as the latter are non-physical and cannot be in a physical object – both are the matter of interpretation (ibid., 42).

The ordinary conception, which portrays the text as a unitary object, is viewed by Pettersson as illogical and self-contradictory, since text as ordinarily conceived turns out to be at once physical (for one can read and listen to it) and non-physical (words and meanings are considered by many linguists and philosophers of language as abstract entities⁵), at the same time suggesting that text is at once one and many, as one and the same text can be found in its entirety in many places simultaneously⁶. In presenting D. Davies’s view on the ontology of texts (Davies 2007, 18-19) as a representative one for standard philosophical thinking, Pettersson wants to show that according to the philosophical analysis of the concept of text, texts are abstract objects and that texts as ordinarily conceived are deprived of a physical existence, and

5 Pettersson argues that abstract objects do not exist in time and space and are eternal (such as numbers, for example). Unlike them, letters or words came into being at a more or less definite time, and may disappear at some time in the future. He refers to them as “cryptomental” abstractions which belong to a class of non-standard abstract entities, viewed by him as the products of generalization or idealizations concerning physical states of affairs or mental facts” (Pettersson 2017, 38).

6 As, for example, Pamuk’s novel “Kar”, which can be found in Mexico City airport under the title *Nieve*, bought in Berlin bookshops as *Schnee* and ordered from Amazon.com in its English version, *Snow* (Pettersson 2017, 14).

that such “analysis has the paradoxical consequence that texts cannot be read: one cannot read something that lacks material existence.” “The physical part of the ordinary version of the text is being amputated, as it were, and that is why the text, in the philosopher’s version, cannot literally be read” (Pettersson 2015, 126).

The analysis of the ontology of literary text customarily requires the distinction between the existence of three types of entity – physical, mental and abstract. This distinction, which has fundamental importance in philosophy and which is often highly disputed, turns out to be also of fundamental importance to the cluster conception. Pettersson offers a distinction between two kinds of existence – brute existence and mentally constructed existence. The entities of mental construction are products of human conventions, while those of brute existence are mind-independent. His distinction, as he points out, is inspired by Searle’s distinction between brute and institutional facts (Searle 1995, 1-2). The latter, according to Searle, exist through human agreement as social constructions, and are language-dependent realities; while brute facts are language-independent realities, for example, “mountain”, which would remain even if humankind did not exist. For Pettersson, mental constructions, in contrast to Searle’s view, are also those entities which are not the products of institutionalized human agreement; those which are purely individual products, for example, the meaning of a linguistic construction or a textual critic’s construal of some specific text (Pettersson 2017, 24-25). Another point on which Pettersson acknowledges to be influenced by Searle is his conceptual relativism, which is entirely compatible with the belief in external realism (i. e. in Pettersson’s terminology – with “brutely existing entities”). According to Searle, “systems of representations, such as vocabularies and conceptual schemes generally, are human creations, and to that extent, arbitrary. It is possible to have any number of different systems and representations for representing the same reality” (Searle 1995, 151).

According to the above understanding of brute and mental realities, a piece of paper covered with writing is a physical thing and it enjoys brute existence, but letters, words and sentences are not – they are all mental entities. Pettersson argues that this sharp distinction between physical marks and signs is crucial to the cluster conception, and it is this distinction that is ignored in traditional scholarly contexts.⁷ He claims that physical marks, as it might seem, are not letters or words, but they may be interpreted as letters or words. “What speakers and writers physically produce, and what listeners and readers then

7 “We speak and hear words, or we write and read them” (Chaudhuri 2010, 11); “I hear or see words and I understand them” (Lycan 2008, 72).

hear or read, are not words but physical sounds that stand for words, or physical marks that represent words” (Pettersson 2017, 37). Hence, in the cluster conception, exemplars are physical and the signs and meaning perceived are mental constructs as long as they are mentally experienced and interpreted.

5. Verbal Communication According to the Cluster Conception

This sharp distinction between physical and mental entities within the cluster conception, turns the latter into a radically different conception of textual meaning and understanding of verbal communication in general.

In the verbal communicative model, according to the cluster conception, the speaker or writer, or collective sender, produces a physical utterance addressed to one or many listeners or readers, trying to find ways to disclose his/her communicative intention to make the sender’s meaning possible to retrieve and react to (*ibid.*, 50). The communicatively cooperative receiver mentally reacts to the perceived sender’s meaning, forming a wider perception⁸ of the situation and a mental response (*ibid.*, 63). A physical utterance produced by the sender, according to the cluster conception, does not contain words and sentences but only physical markers. In this way, it radically differs from the standard understanding of utterance in linguistics, where an oral or written utterance is a linguistic structure supplied by meaning. As an utterance, in Pettersson’s own words, is the “heart” of the cluster conception (*ibid.*, 2), I need to further discuss its understanding in linguistics and pragmatics. Most commonly, in pragmatic theories, an utterance is defined as a “sentence analogue” in an actual context. “Sentence is an abstract theoretical entity defined within the theory of grammar, while an utterance is the issuance of a sentence, a sentence-analogue, or sentence-fragment in an actual context” ... semantics is concerned with sentence utterance-meaning, and pragmatics with utterance-meaning” (Levinson 1983, 18-19). From a pragmatic point of view, it is not sufficient to use only linguistic knowledge to decode the semantic content of an utterance in isolation (i.e. its linguistic meaning, which is the domain of semantics) and such meaning essentially differs from the meaning derived by taking into account the context in which the utterance is located. The gap between the semantic meaning encoded in language and actual meaning can be explained by taking into account the language-independent contextual factors, i.e. extralinguistic factors that allow the interpreters to make pragmatic inferences. Extralinguistic factors, on which pragmatic inferences are drawn

8 Pettersson explains that by the term “wider perception”, the receiver’s overall understanding of the situation is implied (Pettersson 2017, 53).

on heavily, are not confined to actual situational context (where, when, why, under what circumstances, by whom utterances are uttered) – “the contexts necessary for understanding a text always exceed the situational contexts” (Johansen 2002, 72). They include such a range of issues as social, cultural, ideological values, psychological states, religious beliefs, etc. of the senders and receivers. Thus, in identifying the meaning of an utterance, not only human action, but also context in its broad sense (physical, interpersonal, linguistic, cultural and social) is also involved.

Pettersson’s idea radically differs both on utterance and context from the one presented above. Context, such as physical, interactional, social and cultural, which exists independently, cannot influence the meaning without language users’ shared knowledge, according to his conception (Pettersson 2017, 142). Utterance, here, is the original of a text – a text minus its possible copies (i.e. of physical exemplars) and verbal structure is not considered to be its internal property as it is only physical and is verbal relative to the understanding of it – relative to an interpretation. Only “after interpretation they can be characterized as being both physical entities and verbal structures” (ibid., 2). The deep problem in this connection for Pettersson exists in the “common conflation of the utterance-after-interpretation with utterance-before-interpretation” (ibid., 2). It is this traditional supposition of a text existing outside sender and receiver, as if it were an utterance after interpretation, that leads to various problems, one of them that the text itself, irrespective of the sender’s and receiver’s interpretation, is “carrying words and meaning into its physical body” (ibid., 2). In believing this, it is natural to argue that a text carries a meaning in its “body” – either determinate, as objectivists believe, or indeterminate – as poststructuralists claim; that “the meaning of a work ... is identical to its utterance meaning” (Stecker 2003, 59); and that the meaning of an utterance is determined by what the speaker intends to bring about, – it is “roughly everything that speaker intends to convey by standard linguistic means” (Cruse 2004, 263). In believing this, according to the traditional linguistic model of verbal communication, the sender “puts” his thoughts into the words, and they have to be “taken out” by the receiver. It is in this metaphorical way in linguistics that the concept of “conduit metaphor” operates in the process of spoken or written communication – people “insert” their mental contents (thoughts, feelings, meanings, etc.) into “containers” (words, sentences, texts) which receivers are supposed to “unpack” (Reddy 1993). Michael Reddy describes how “conduit metaphor” affects our way of thinking about communication and how it instills the erroneous idea that one can in reality “unpack” someone’s mental content through a conduit (container of words, sentences or texts). Ac-

According to him, what actually happens is not “unpacking”, but “reconstruction and hypothesis testing” (ibid., 186). Though Pettersson distances himself on certain points from Reddy, first of all because he writes about communication “as if it were all a question of understanding the sender’s communicative intentions” (Pettersson 2017, 18), his analysis serves definitely as an important basis for cluster conception. According to this conception, a physical utterance does not bring into existence the textual meaning – neither the utterances, nor the signs they represent, have any “objective meanings”. If there is something ‘objective’ there, it is what sender and receiver agree upon – as R. Harris puts it “what is signified is what the participants construe as having been signified. There is no higher court of appeal” (Harris 1998, 145). The participants of a communicative act, in deciphering the physical marks, are not involved in the process of identifying their meaning, but construe meanings through experiencing and interpreting the signs. Meaning, in the cluster conception, is not something that exists outside sender’s and receivers’ communication. The sender – the initiator of a communicative act – has an intention to achieve a certain aim⁹ that very often includes the introduction of the representation¹⁰ (roughly equivalent to proposition introduced with a specific illocutionary force in the theory of speech acts) from a certain “attitudinal perspective” about the “state of affairs” (Pettersso 2017, 49). Thus, the sender’s meaning is described by Pettersson as an intention that includes the introduction of representation and the expressing of attitudes (ibid., 49). This intention is part of a larger context – “the substantive intention is wrapped, as it were, into a larger package: the intention to communicate that content to a receiver” (ibid., 53). The receiver mentally reacts to the complex of signs and, through experiencing and interpreting them, construes the meaning. However, it is not only purely linguistic comprehension that is required from the receiver – a normal receiver, according to Pettersson, as mentioned above, forms a “wider perception” – overall perception of the sender’s act (ibid., 52-53). Textual meaning as formulated from the critic, in Pettersson’s schema, is referred to as “commentator’s meaning”. The latter, once as an ordinary reader, in this position, formulates the meaning from a third-party perspective (ibid., 54). However, neither readers’ meanings, nor commentators’ meanings, necessarily coincide with the sender’s intended meaning. Their meanings do not have the same structure in this conception, in other words, the receiver’s or commentator’s meaning is not a “mirror” of that of the sender. For Pettersson, the sender’s meaning is “a

9 Here, Pettersson’s idea is in line with Grice’s understanding of sender’s meaning, which is intended realization of a certain aim (1989, 213-223)

10 Not all texts can be representational, as Pettersson explains – such as, for example an utterance like ‘hi’.

wish to achieve a certain aim” and he sees the “communicatively cooperative receiver as *attempting to understand* the sender’s meaning” (ibid., 63).

6. Meaning of a Literary Text as an Event in Creative Communication

Pettersson’s conceptualization, as mentioned above, refers to all kinds of verbal communication – literary and non-literary. Therefore, it allows for the consideration to study the specific nature of literary communication within which the author’s and the readers’ intersubjective involvement can be viewed as a process whereby meaning is not identified but construed through experiencing and interpreting the complex of signs; to focus on the reader’s mental reaction and response, with a wider perception of the situation to the sender’s perceived meaning in the process of the reconstruction of meaning; to discuss the readers’ cognitive and emotive reflection as a result of their encounter with the singularity and “otherness” of a literary work. The concept of ‘singularity’ is considered not as property of a literary work, but as an event taking place in reception in D. Attridge’s literary theory. The latter, in my view, can have important applications whenever the specific nature of literary communication and the reader’s aesthetic response to the “otherness” of literary text is at stake. Furthermore, it can open up the possibility to further explore the interconnection of verbal, aesthetic and cultural dimensions that may influence the understanding of the specific nature of the meaning-making process in creative communication.

According to Attridge, artistic creation (in contrast to mere production) takes place when “an object or a practice or a conceptual paradigm – hitherto nonexistent and apparently unthinkable, comes into being” (Attridge 2011, 681) – “happens to the culture” (ibid., 685). Attridge claims that no particular intrinsic, stylistic, formal, or other characteristics can define literary works: it is particular kind of experience ... openness to alterity – **otherness** – that makes it different from other kinds of writing (Attridge 2015, 16). The term “otherness”, introduced by Attridge, is explained by him as something “provided by the culture for thinking, imagining, feeling, perceiving” ... “which has an impact upon the existing configurations of an individual’s mental world – ... upon a particular cultural field, as it is embodied in a single subjectivity” (Attridge 2004, 26-27). He argues that if a work fails to reveal otherness and confirms “existing attitudes and habitual values” (2015,18), it is not a literary work. For Attridge, inseparable from the notions of **invention** and **otherness** is the notion of **singularity** (ibid., 63). Like them, it is not a property, but an event – “the event of singularizing, which takes place in reception” (ibid., 64).

Singularity is to be understood in terms of “transformative difference” (ibid., 136) – the ability to welcome otherness in the existent cultural field – and not as just mere uniqueness. Hence, literary singularity, he points out, is much more than verbal particularity of the work, much more than specific words in a specific arrangement (ibid., 65). A fuller sense of uniqueness of a literary text, for example a poem, and not simply a verbal arrangement, is given by its appreciation of specific employment of the possibilities of literary tradition and the wider cultural context. An appreciation of the poem’s uniqueness in this sense depends not just on the knowledge of some language and its stylistic possibilities, but also on “familiarity with the traditions within which the poem was written, and may also be enhanced by an awareness of the specific historical and biographical context of its creation” (ibid., 66).

Attridge argues that reading a literary work, like creating a literary work, is both an act and an event: something I do and something that happens to me” (Attridge 2011, 687). He claims that reading turns into creative reading only when “it succeeds in apprehending otherness, in registering the singularity and inventiveness of the work”¹¹ (Attridge 2004, 79).

7. Conclusion

I will conclude by stating that the meaning of text, if viewed in the perspective of A. Pettersson’s conception and D. Attridge’s theory, can be described as a mental construct unable to exist outside the author and reader, and as an event taking place in the act of creative communication. Such conceptualization provides a new possibility to study literary communication and the meaning-making process from a pragmatic-communicative and aesthetic-communicative perspective, which might lead to better results in the interpretative engagement with literary texts and open up new vistas to further explore the inexhaustible problem of the meaning of a literary text.

11 Text, for Attridge, is an inert printing of words and the work is a text as brought to life by the reader.

References

- Attridge, Derek. 2015. *The Work of Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Attridge, Derek. 2011. Context, Idioculture, Invention. *New Literary History*, vol. 42, no. 4: 681-699.
- Attridge, Derek. 2004. *The Singularity of Literature*. London and New York: Routledge.
- Austin, John L. 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Barthes, Ronald. 2002. The Death of the Author. In *The Book History Reader*, eds. David Finkelstein and Alistair McCleery, 221-224. London: Routledge.
- Barthes, Roland. 1988. Textual Analysis of a Tale by Edgar Allan Poe. In *The Semiotic Challenge*, trans. Richard Howard, 261-293. Oxford: Blackwell.
- Barthes, Ronald. 1972. *Mythologies*, trans. Annette Lavers. New York: The Noonday Press.
- Barthes, Ronald. 1967. *The Elements of Semiology*, trans. Annette Lavers and Colin Smith. London: Cape.
- Bakhtin, Mikhail. 1971. "Discourse Typology in Prose in Readings. In *Russian Poetics: Formalist and Structuralist Views*, eds. Ladislav Matejka and Krystyna Pomorska, 176-196. Cambridge: M.I.T. Press.
- Beardsley, Monroe C. 1981. *Aesthetics: Problems in the Philosophy of Criticism*, 2nd ed. Indianapolis: Hackett Publishing company.
- Carroll, Noël. 2003. *Beyond Aesthetics: Philosophical Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chaudhuri, Sukanta. 2010. *The Metaphysics of Text*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cruse, D. Alan. 2004. *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Davies, David. 2007. *Aesthetics and Literature*. London and New York: Continuum.
- Derrida, Jacques. 1988. Signature Event Context. In *Limited Inc.* Jacques Derrida, ed. Gerald Graff, trans. Samuel Weber, 1-23. Evanston: Northwestern University Press.
- Firth, J. R. 1957. *Papers in Linguistics (1934-1951)*. Oxford: Oxford University Press.
- Fish, Stanley. 1980. *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Fish, Stanley. 1971. *Surprised by Sin: The Reader in Paradise Lost*. Berkeley: University of California.

- Grice, H. Paul. 1989. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Grice, H. Paul. 1969. Utterer's Meaning and Intention. *The Philosophical Review* 78: 147-177.
- Halliday, M. A. K. 1978. *Language as a Social Semiotic*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. 1973. *Explorations in the Function of Language*. London: Edward Arnold.
- Harris, Roy. 1998. *Introduction to Integrational Linguistics*. Oxford: Pergamon, Elsevier Science.
- Hirsch, E. D. 1967. *Validity and Interpretation*. New Haven: Yale University Press.
- Hymes, Dell. 1974. *Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Iser, Wolfgang. 2000. Do I Write For an Audience? *PMLA*. vol. 115, no. 3: 310-314.
- Johansen, Jørgen Dines. 2002. *Discourse: A Semiotic-Pragmatic Approach to Literature*. Studies in Semiotics and Communication. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Knapp Steven and Walter Benn Michaels. 1982. Against Theory. *Critical Inquiry* 8: 723-742.
- Levinson, Jerrold. 1992. Intention and Interpretation: A Last Look. In *Intention and Interpretation*, ed. Gary Iseminger. 221-256. Philadelphia: Temple University Press.
- Levinson, Jerrold. 2002. Hypothetical Intentionalism: Statement, Objections, and Replies. In *Is There a Single Right Interpretation?* Ed. Michael Krausz, 309-318. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Levinson, Stephen, C. 1983. *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lycan, William G. 2008. *Philosophy of Language: A Contemporary Introduction*, 2nd ed. London and New York: Routledge.
- Mey, Jacob L. 1993. *Pragmatics: An Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Olsen, Stein Haugom. 1982. The 'Meaning' of a Literary Work. *New Literary History*, Problems of Literary Theory, vol. 14, no. 1: 13-32
- Pettersson, Andres. 2017. *The Idea of a Text and the Nature of a Textual Meaning*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pettersson, Andres. 2017. A Revisionary View of Texts, Textual Meaning, and Fictional Characters. *Organon* F 24 (3): 368-369.
<http://www.klemens.sav.sk/fiusav/doc/organon/2017/3/366-383.pdf> Ac-

cessed 19.06.2018.

- Pettersson, Andres. 2015. Can Texts Be Read? The Anatomy of Paradox. *Organon* F 22 (Supplementary Issue): 118-132 [Http://www.klemens.sav.sk/fiusav/doc/organon/prilohy/2015/1/118-132.pdf](http://www.klemens.sav.sk/fiusav/doc/organon/prilohy/2015/1/118-132.pdf) Accessed 19.06.2018.
- Reddy, Michael J. 1993. Conduit Metaphor. In *Metaphor and Thought*, ed. Andrew Ortony, 164-201. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, I. A. 2014. *Practical Criticism*. Volume 4. London and New York: Routledge.
- Runder, Richard. 1950. The Ontological Status of the Esthetic Object. *Philosophy and Phenomenological Research* 10 (3): 380-388.
- Searle, John R. 1995. *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.
- Searle, John R. 1969. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stecker, Robert. 2003. *Interpretation and Construction: Art, Speech and the Law*. Malden: Black Publishing.
- Stout, Jeffrey. 1982. What is the Meaning of a Text. *New Literary History*. Problems of Literary Theory, vol. 14, no. 1: 1-12.
- Tolhurst, William E. 1979. On What a Text is and How It Means. *The British Journal of Aesthetics* 19: 3-14.
- Verschueren, Jef. 1999. *Understanding Pragmatics*, London: Arnold.
- Wimsatt, W. K. and Monroe C. Beardsley. 1949. The Affective Fallacy. *Sewanee Review*, vol. 57, no. 1: 31-55.
- Wimsatt, W. K. and Monroe C. Beardsley. 1946. The Intentional Fallacy. *Sewanee Review*, vol. 54: 468-488.